

הסברי הפסוקים

פרשת כי תשא

כיתה ב'1

מחצית השקל.

(יא) **וַיִּדְבֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר** – עדיין משה עומד בהר סיני בארבעים יום הראשונים.
(יב) **כִּי תִשָּׂא** – כאשר תרצה לקבל את ראש בני ישראל – את המנין של בני ישראל (ספירה של כל ראש מעם ישראל⁵). **לִפְקֻדֵיהֶם** – כיצד תקבל מהו הסכום של כל ישראל? לא ע"י ספירה רגילה, אלא – ונתנו איש פפר נפשו לה' בפקד אתם – אסור לספור את האנשים עצמם, [אמרנו שיכול להיות שהספירה מזכירה את העוונות של האדם ולכן צריך כופר נפש, ספורנו]. אלא כל אחד נותן מטבע וסופרים את המטבעות, וכדי שלא ינגפו יש להם לתת כופר נפש, צדקה שמכפרת להם על הנפש, כדי שלא ינזקו על הספירה. צדקה תציל ממות, וביחוד צדקה שמיועדת לקורבנות. **וְלֹא יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף בְּפֻקְדֵי אֹתָם** – אם יספרו את העם ללא מחצית השקל יהיה להם נגף – מכה. וכך היה בימי דוד, שמתו במגפה 70 אלף, בגלל שדוד ספר את העם.

(יג) **זֶה יִתָּנוּ** – שיעור זה דווקא, לא פחות ולא יותר (מדרש לקח טוב, וכ"נ באבע"ז). **כָּל הַעֵבֵר עַל הַפְּקֻדִים** – על הסופרים (אבע"ז), כל אחד שעובר אצל אלו שמונים את כולם⁶. שכך היה הדרך למנות – האיש האחראי עומד באיזה מקום וכולם עוברים לפניו אחד אחרי השני והוא מונה את כולם. **מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ** – לא לפי השקל של אותה תקופה, אלא לפי מה שהתורה מגדירה שקל, לכן הוא נקרא שקל הקודש. משה רבינו הכין מטבע מיוחד, וכיוון שהיה מלך יכל לקבוע מטבעות, זה הגודל של המטבע שעל פיו אומרת התורה (רמב"ן). **עֶשְׂרִים 7 גֵרָה הַשֶּׁקֶל** – שווי של שקל זה עשרים מעות, לפי המעות שהיו בזמן התורה (גרה זה מעה, היום זה נקרא אגורה). **מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל** – כלומר עשר מעות. היום זה בערך 50 שקל [הזכרנו דין מחצית השקל, שמנהג הספרדים לתת 50 שקל "זכר למחצית השקל", והאשכנזים נותנים 3 חצאי שקלים]. **תְּרוּמָה לַה'** – לקרבנות הציבור (לקרבנות התמיד וקרבנות המועדים).

(יד) **כָּל הַעֵבֵר עַל הַפְּקֻדִים מִפְּנֵי עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמֵעֵלָה יָתֵן תְּרוּמַת ה'** – למה מגיל 20? כי בדרך כלל מונים את הציבור כדי לדעת מי יכול להילחם, ומי שהוא פחות מגיל 20 לא יוצא לצבא. [כנ"ל ברש"י⁸].

(טו) **הַעֲשִׂיר לֹא יִרְבֶּה** – אסור לו ליתן יותר ממחצית השקל. **וְהִדֵּל** – העני לא ימעיט ממחצית השקל לתת את תרומת ה' לכפר על נפשתיכם – שהרי זה לקרבנות הציבור. ולמה? א. כי זה לכפר על הנפש, ובוזה הם שווים (אבע"ז וחזקוני). ב. שלא יתרברב העשיר על העני (ספורנו). ג. כדי לדעת כמה בדיוק נפשות יש בעם ישראל (דעת זקנים).

(טז) **וְלִקְחֶתָּ אֶת כֶּסֶף הַכֹּפְרִים מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**⁹ – עד כאן הקב"ה אמר למשה מה לעשות כאשר הוא רוצה למנות את עם ישראל, כאן הקב"ה מצווה את משה למנות את עם ישראל¹⁰, ולקחת את הכסף בשביל תרומת המשכן, וכך כל עם ישראל יהיו שותפים בבניית המשכן, בלי שיחסר אף יהודי. **וְנָתַתָּ אֹתוֹ עַל עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד** – ונתת את הכסף בשביל המשכן. הכסף הזה הוא מיועד לאדנים. נזכרנו שהיו 100 אדני כסף, וכל אדן הוא כיכר כסף, וכל כיכר הוא 3,000 שקלים¹¹, א"כ האדנים היו 300,000 שקלים, שזה בדיוק מספר מחציות השקלים שנותנים שישים ריבוא. (אמנם היו קצת יותר מ-6,000,000, שאר הכסף היה ווים לעמודים ולחישוקים, כפי שכתוב בתחילת פרשת פקודי) תיאורנו יהודים שלא הספיקו לתת תרומה למשכן והם מאוד מאוכזבים, אך הם יודעים שדבר אחד במשכן

¹ פתיחה: קראתי מבפנים את סוף שמואל ב', אמרתי שדוד המלך חשב שיותר לו לספור (ע"פ אוה"ח אצלינו). ראינו איזה נגף גדול היה ושאלתי – למה אסור לספור.

² הרחבה: שאלתי – אפה ד' אומר זאת למשה? כמה ילדים טעו ואמרו מבין הכרובים.

³ תשע"ג: את פסוק "ב הסברתי על פי הנצי"ב, ההסבר קצת מורכב, לכן הקדמנו ולמדנו 2 דינים: א. כל שנה ב"ח אדר מתחילים לתת מחציות השקל בשביל להקריב את קרבן התמיד, שזה ניתן ע"י כל ישראל וכולם יש שותפות בו. ב. אסור למנות את ישראל אלא כ"א מישראל נותן משהו ומונים את החפצים. 2 דינים אלו נלמדים בפסוק הראשון.

(יב) **כִּי תִשָּׂא** – כאשר תרצה לקבל את ראש בני ישראל – את המנין של בני ישראל לִפְקֻדֵיהֶם – כיצד תקבל מהו הסכום של כל ישראל? לא ע"י ספירה רגילה, אלא תקח מהם מחצית השקל, ותספור את המחציות. יש כאן הלכה לדורות שאסור לספור את עם ישראל (ונראה שאפילו לא את כל העם). אלא שהסיבה שכתוב כאן למנות ע"י מחצית השקל היא בגלל חיוב נוסף, אך מצד איסור המניה אפשר להסתפק בחרס שכל אחד יביא, כמו שהיה אצל שאול. **וְנָתַנוּ אִישׁ פֶּפֶר נַפְשׁוֹ לַה' בְּפֻקְדֵי אֹתָם** – יש פה דין נוסף! אם כבר אתה מתכנן למנות אותם, תנצל את ההזדמנות לקחת מהם את מחצית השקל שהם צריכים להביא מידי שנה בשביל להקריב את קרבנות הציבור. שהרי קורבן התמיד הוא קרבן של כל עם ישראל, וממחצית השקל של כל ישראל מקריבים קרבן זה. [זהו "כופר נפשו", כי הקרבנות הם מכפרים על העוונות שלנו]. **וְלֹא יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף בְּפֻקְדֵי אֹתָם** – אם יספרו את העם ללא מחצית השקל יהיה להם נגף – מכה. וכך היה בימי דוד, שמתו במגפה 70 אלף, בגלל שדוד ספר את העם. [הסבר זה הוא לפי הנצי"ב, ולפי זה מובן מה המקור לחיוב נתינת מחצית השקל מידי שנה]. חישבנו שכל ישראל נותנים כל חייהם 10,000 כיכר כסף. ועל זה כתוב שאנו מקדימים שקלנו לשקלי גימ (ספורנו).

⁴ חידה: מילה בפסוק שנקראת ישר והפוך? "ונתנו", בעל הטורים.

⁵ צ"ע המקור להסבר שלי. ברש"י כפשוטו – ראשו ועיקרו של החשבון.

⁶ הפעלה: לקחתי את כל הילדים בערבוביא וביקשתי ממהו לספור, היה קשה. אך כשעברו לידו אחד אחד ספר אותם בקלות.

⁷ בעל הטורים: גימטריא "עשיר ודל".

⁸ ולפי זה אם רוצים למנות סוגי מניה שונים אפשר, ולא חייבים דווקא מגיל 20.

⁹ תשע"ג: הקב"ה מצווה את משה למנות את עם ישראל, ולהשתמש עם הכסף לקרבנות [ובאמת משה ימנה אותם בתחילת ספר במדבר]. **וְנָתַתָּ אֹתוֹ עַל עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד** – תצרך אותו לעוד חצי שקל שיתנו בשביל עבודת אהל מועד, הכסף הזה הוא מיועד לאדנים. נזכרנו שזהו 100 אדני כסף, וכל אדן הוא כיכר כסף, וכל כיכר הוא 3,000 שקלים, א"כ האדנים היו 300,000 שקלים, שזה בדיוק מספר מחציות השקלים שנותנים שישים ריבוא.

¹⁰ צ"ע: האם המטרה היא המניה או רק התרומה? ברש"י פסוק ט"ז "לכפר על נפשתיכם", אומר - "כשמנאן", משמע שיש פה דין של מניה.

¹¹ כיכר של קודש כפול היה, של המן היה 1,500

הוא ודאי גם מהם – האדנים. **וְהָיָה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל לְזָכְרוֹן לְפָנָי ה'** – שכאשר רואה את המשכן זוכר את כל עם ישראל. **לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵיכֶם** – חישבנו שכל ישראל נותנים כל חייהם 10,000 כיכר כסף¹². ועל זה כתוב שאנו מקדימים שקלנו לשקלי המן (ספורנו).

הכיר.

(יז) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר – נשאלת השאלה, למה הובא כלי זה רק כאן? כי הכיר איננו כלי של עבודה, אלא הוא רק נועד בשביל שהכהנים יוכלו להיכנס למשכן לעבוד (חזקוני וספורנו)¹³.

(יח) וַעֲשִׂיתָ פִּיזוֹר – הכיר היה כמו חבית גדולה עם כמה ברזים שיוצאים ממנה, בו היו יכולים לרחוץ לפחות 4 בבת אחת (רמב"ם). **נְהַשֵּׁת** – לא היתה זו נחושת רגילה, אלא נחושת שנראית כמו מראה (לא התעכבנו על המראות הצובאות, נשאר את זה לפקודי). ונעשה מנחושת, כי הוא פחות חשוב מן הכלים האחרים. **וְכַנּוֹ נְהַשֵּׁת לְרַחֲצָה** – לכיר היה כן¹⁴, מושב עליו היה יושב. לתוכו היו נשפכים המים (תוס' זבחים כב) אפילו שהוא רק משמש כמושב לכיר, כיוון שהוא תשימש מצווה, עליו להיות מכובד, מנחושת. **וְנָתַתָּ אֹתוֹ בֵּין אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ** – למה שם? כדי שיוכל לזכור לפני שנכנס לבפנים לרחוץ את ידיו. [כך אנו רגילים, אם אנחנו צריכים לקחת איתנו משהו אנחנו שמים ליד הדלת שלא נשכח] אפה היה בדיוק? האם ממש בין המזבח החיצון לבין אוהל מועד? לא יכול להיות שמהו יפריד בין המזבח לאוהל מועד (אבע"ז, ורש"י למד זאת מפסוק), אלא משוך קצת לצד דרום¹⁵. **וְנָתַתָּ שְׁמֵהּ מַיִם** – כל יום מים חדשים, כי המים נפסלים בלינה. מה עושים? מושכים מתחת בכיר מי מקווה, ומשקעין את הכיר לתוך מי המקווה בלינה, וכך למחרת לא צריך למלא מים מחדש (רמב"ם להבנתו)¹⁶.

(יט) וְרַחֲצוּ אֶתְּיָדֵיכֶם וְאֶת רַגְלֵיכֶם – מניחים יד על רגל ורוחצים יחד, ושוב יד על רגל ורוחצים¹⁷. צריכים לרחוץ בתחילת עבודתם, ואם יצאו מהמקדש, או הסיחו דעתם בדרך אחרת רוחצים שוב (רמב"ם)

ומדוע צריכים לרחוץ רגלים וידים? אנו רואים כמה המשכן מקום כל כך מפואר, הקב"ה ציווה אותנו להקפיד על כל דבר הכי קטן במשכן שיראה מפואר, בגלל קדושתו הגדולה. לא שייך שהכהן יעבוד במשכן כשהוא מלוכלך קצת בידיו או ברגליו. בנוסף ודאי שזאת הייתה רחיצה שהוסיפה טהרה וקדושה בכהן [2 הטעמים ברמב"ם].

(כ) בְּבֹאֵם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד – לשרת¹⁸ - להזות, להקטיר הקטורת וכדומה (אבל אם נכנס לא לשרת לא חייב מיתה. תוס' סנהדרין פא.). **יְרַחֲצוּ מַיִם וְלֹא יָמְתוּ** – מכאן למדנו שאם לא ירחצו ימותו מיתה בידי שמים (רמב"ם). **אוּ בְּגִשְׁתֶּם אֶל הַמִּזְבֵּחַ** – מזבח החיצון **לְשֵׁרֵת** – גם אז חייבים לרחוץ, אף שלא נכנסים לתוך המשכן. **לְהַקְטִיר אִשָּׁה לָהּ** – להקריב קרבן. אם עבד בלי קידוש ידים ורגלים עבודתו פסולה (רמב"ם).

(כא) וְרַחֲצוּ יְדֵיכֶם וְרַגְלֵיכֶם וְלֹא יָמְתוּ וְהָיְתָה לָהֶם חֶק עוֹלָם לֹא יִלְרְעוּ לְדֹרֹתָם – התורה חוזרת ומדגישה את האיסור שירחצו ולא ימותו, ואז מוסיפה שזה לדורות עולם, וגם בבית המקדש ולא רק לאותו הדור. [רשב"ם].

שמן המשחה.

(כב) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (כג) וְאָתָּה קַח לָךְ בְּשָׂמִים רָאשׁ – בשמים חשובים¹⁹. **מֵר דָּרוֹר** – סוג של צמח, דרוור הכוונה חופשי, ללא תערובות כל שהם (נ"ל רמב"ם, ע"ש). **חֲמֵשׁ מְאוֹת** – שיעור של 500 שקלים בשקל הקודש. הרחבנו כיצד עובד מאזניים (כמו אצל בנצ'י). אמרנו שזה לא מתאים שבמשכן ישימו בדיוק בדיוק, לכן מוסיפים קצת יותר (אולי גם כדי שלא בטעות יהיה פחות. כשכתוב לשים 500, שמים מצד אחד אבן ששוקלת 500 שקלים ומהצד השני את המר דרוור, אך מוסיפים עוד קצת מר דרוור באופן שהמאזניים יטו קצת הצידה). **וְקִנְמֹן בָּשֵׂם** – יש קינמון שאינו מבשם כל הצורך, והתורה מצווה לקחת קינמון שעושה בישום טוב (רש"י כפשוטו). **מִקְצֵיתוֹ חֲמֵשִׁים וּמְאָתָיִם** – סה"כ 500. ולמה כתוב מחציתו? כי התורה ציוותה שנשקול בשתי פעמים, וכך יוצא קצת יותר, כי כל פעם ששמים מוסיפים קצת כמו שלמדנו לעיל. **וְקִנְיָה בָּשֵׂם** – יש קנה מיוחד שיש בו בושם. **חֲמֵשִׁים וּמְאָתָיִם** – זה הסממן עם הכי קצת.

(כד) וְקָדָה חֲמֵשׁ מְאוֹת בְּשָׂקָל הַקֹּדֶשׁ וְשָׂמֵן זֵית הֵינִי²⁰ – קצת יותר מ 4 ליטר. את כל הבשמים האלו היו שוחקים טוב, ומשרים אותם במים, עד שהמים היו מקבלים את כל הריח של הבשמים. אח"כ היו מוציאים את הבשמים, ואז היו מוסיפים למים הין שמן, ומבשלים. לאט לאט המים היו מתאדים ואז היה נשאר רק השמן אחר שהוא קלט את כל הריח של הבשמים (רמב"ם).

(כה) וַעֲשִׂיתָ אֹתוֹ שָׂמֵן מְשַׁחַת קֹדֶשׁ רַקֵּחַ מְרַקַּחַת – כל תערובת של סממנים שמיועדת לרפואה או לריח נקראת מרקחת (מילון אבן שושן, וזה המקור לבית מרקחת). **מַעֲשֵׂה רַקֵּחַ** – שעושה אותו אדם שזה תפקידו – רוקח (שיעשה בצורה אומנותית, אבע"ז, חזקוני). **שָׂמֵן מְשַׁחַת קֹדֶשׁ יִהְיֶה:**

¹² 600,000 נותנים כל אחד מחצית השקל, זה יוצא 300,000 שקל. כיכר כסף זה 1500 שקלים, כמה כיכרות זה 300,000 שקל? 200 כיכרות (חשבון של רש"י בכורות ה.) במשך 50 שנה נותנים כל ישראל 10,000 כיכר כסף. [אך בתוס' מגילה טז. נראה שבפעם אחת נותנים כל עם ישראל 10,000 כיכר כסף, וצ"ע.

¹³ פירוש נוסף של האבע"ז – כי הוא לא היה מהתרומה של כולם אלא רק של הנשים.

¹⁴ חידה: אפה עוד כתוב 'כן? סוף וישב מקץ והכן של המנורה.

¹⁵ תלמידים תשע"ד: התלמידים היקרים שאלו: והרי יגיע למזבח העולה בלי לראות את הכיר? והרי הוא נכנס לאהל מועד דרך צפון, אז למה זה לא משוך לצד צפון? למה לא שמו את הכיר צמוד למזבח העולה? ענה תלמידי יקר – כשעולה על הכבש כדי להגיע למזבח הוא רואה את הכיר. ועדיין לא נחה דעתם של התלמידים מהתירוקן הזה.

¹⁶ וצ"ע.

¹⁷ צ"ב מי זה שצריך לתת את המים מידי יום.

¹⁸ כך כותב רש"י. אך דעת התוס' ביומא ה, שבכניסה לתוך המשכן צריכים רחיצה אף אם אינם עובדים. וכן נראה מסברא, וגם אפשר להבין זאת יותר מפשט הפסוקים, ואולי יותר נכון להסביר כך לילדים.

¹⁹ כמו "ראש ממשלה" שאפשר שפירושו – החשוב שבמשלה.

²⁰ חידה: אפה כתוב עוד פעם הין? בפרק הקודם.

(כו) וּמְשַׁחֶתָּהּ בּוֹ אֵת אֹהֶל מוֹעֵד - עצמו (הנצי"ב) - הקרשים והיריעות. **וְאֵת אֲרוֹן הָעֵדוּת** - הצייווי איננו למשוח הכל אלא כמין כף יוונית (אמרנו שיש שיטות שונות איך זה היה נראה) המשיחה הזאת מרוממת ומקדשת את הדברים.

(כז) וְאֵת הַשְּׁלֶחַן וְאֵת כֶּל פְּלִיּוֹ - נזכרנו אלו כלים היו לכל אחד מכלי המשכן. **וְאֵת הַמִּזְבֵּחַ וְאֵת כָּלֵיהָ וְאֵת מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת:** **(כח) וְאֵת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֵת כָּל פְּלִיּוֹ וְאֵת הַכִּיֹּר וְאֵת כִּנּוֹ:**

(כט) וְקִדְשֶׁתָּ אֹתָם וְהָיוּ קִדְשֵׁי קִדְשִׁים - קדושים מאוד (רבנו מיוחס), שמקדשים דבר אחר (רמב"ן). **כָּל הַנֶּגַע בָּהֶם יִקְדָּשׁ** - מנחה שעלתה על כלי שרת היא נהפכת להיות קדושה, ומהרגע הזה והלאה א"א לפדות אותה ולהופכה לחולין.

(ל) וְאֵת אֲהֲרֹן וְאֵת בְּנָיו תִּמְשַׁח - בדרך כלל רק כהנים גדולים נמשחים, זכו בני אהרן להימשח אף הם בשמן המשחה, כדי להפך להיות כהנים (אבע"ז). **וְקִדְשֶׁתָּ אֹתָם לְכַהֵן לִי**²¹

(לא) וְאֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר שִׁמֹּן מְשַׁחַת קִדְשׁ יִהְיֶה זֶה לִי לְדֹרֹתֵיכֶם - השמן ה'זה' עצמו שהכינו משה, יהיה לדורות עולם. וכיצד יספיק שמן אחד לכל זה? היה זה נס. ולא עוד אלא שאומרת הגמרא שהשמן נשאר מלא כל הזמן.

(לב) עַל בֶּשֶׂר אָדָם לֹא יִסָּף - איסור ראשון: אסור לאף אדם שאינו כהן גדול או מלך לטוך בשמן הזה (שיכין משה), ואף כהן גדול ומלך לאחר שנמשחו אסור להם להימשח פעם שניה.²² **וּבַמִּתְּכַנְתּוֹ** - איסור שני: בכמות המדויקת שלו.²³ **לֹא תַעֲשֶׂוּ כָמֹהוּ** - אסור להכין כזה דבר אף שלא ע"מ ליסוך. אבל מותר להכין אם משנים את מספר הסממנים או הכמות שלהם. יא אמר **קִדְשׁ הוּא קִדְשׁ יִהְיֶה לָכֶם:**

(לג) אִישׁ אֲשֶׁר יִרְקַח כָּמֹהוּ וְאֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ עַל זֶר - דווקא משמן המשחה של משה, אך סך משמן שמישהו אחר הכין לא עבר על איסור. **וְנִכְרַת מַעֲמִיו** - ישנם מעט הלכות בהם יש דין כרת, שנים מהם פה. כרת הוא - שיפטר לפני גיל 60.²⁴

קטורת הסמים.

(לד) וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה קַח לָךְ סָמִים - בשמים שונים. **נִטְף** - שרף הנוטף מעצי הקטף (לאחר שמוציאים את הקליפה הראשונית הוא מתגלה. ונקרא 'נטף', על שם שנוטף מהעץ). **וַיִּשְׁחַלֵּת** - שורש של עשב ריחני שחלק כמו ציפורן (לכן נראה לנו שאין זה מה שקוראים היום ציפורן, שהרי הוא אינו חלק) [הציפורן היתה בצבע שחור והיו מורחים עליה בורית כרשינה כדי להפכה ללבן]. **וַחֲלִבְנָה** - ריחה היה רע, ומכאן למדנו שכשמקטירים קטורת ל' יש לצרף גם את הרשעים. מכאן לומדת הגמרא שכל תענית ששייכת רק לצדיקים אינה תענית, צריך שיהיו גם רשעים כאלו שהחליטו לחזור בתשובה ולהתענות (רבינו בחיי). וכך גם ביום הכיפורים אנו אומרים שאנו מתפללים יחד עם העבריינים. מכאן נלמד שאסור לעלות בתורה ובקדושה ולהגיד - לא אכפת לי מה עושים כל שאר היהודים. **סָמִים** - נוספים. **וּלְבַנְה זָכָה** - כתוב כאן במפורש 4 סמים. אך ד' אמר למשה בהר סיני דברים שיכתוב בתורה במפורש ודברים שלא יכתוב אלא יגיד בע"פ, ומשה רבינו אמר שיש 11 סממנים. ויש רמז בפסוק: "סמים" - מיעוט רבים שנים, "נטף, שחלת וחלבנה" - סה"כ 5, "סמים" - עוד 5. ועם הלבונה זה 11. **בַּד בְּבַד יִהְיֶה** - בד מלשון בודד, כלומר אחד - אחד מול אחד, כלומר - זה יהיה כמו זה, שהמשקל של

ארבעת הסממנים האלו יהיה זהה. ראינו בסידור - 70 מנה. [דיברנו על זה שמכילים פעם בשנה כמות של 365...]

אמרנו שע"מ שהקטורת תעלה ישר ולא תתפור לצדדים צריך להוסיף צמח שנקרא מעלה עשן. סיפרנו על כך שרק בית אבטינס ידעו לעשות כן, וכעסו עליהם החכמים שהם לא מגלים לכולם, כאילו הם גאונים. וניסו החכמים לקחת אנשים מומחים ואף אחד לא הצליח. בסוף בית אבטינס גילו שעשו זאת כי ידעו שבית המקדש יחרב, ואם דרך ההכנה תתפרסם יכינו גויים קטורת כזאת לע"ז ח'ו'. ומכאן למד ר"ע כמה צריך להיזהר לא להתליט שהם אשמים (מתוך אוצר המדרשים).

(לה) וַעֲשִׂיתָ אֹתָהּ קְטֹרֶת - דבר ריחני. **רִקַח מַעֲשֶׂה רִיקַח** - מעורבב. 3 דברים נאמרו על קטורת זאת: א. **מְמַלֵּחַ** - מעורבב טוב טוב, לכן היורד בים נקרא 'מלח', שכאשר הוא מושיט את הספינה עם המשוט הוא מערבב את המים. ב. **טָהוֹר** - שלא יגע בשום טומאה. ג. **קִדְשׁ** - שיקנה אותו מכספי ציבור של מחציות השקל. שהם קדושים.

(לו) וַיִּשְׁחַתְּ מִמֶּנָּה הֶדֶק - תטחן אותה דק דק, כמו אפר. כל כך דק שאחר שמערבב הסממנים לא יזהה מהו כל אחד מהם (רמב"ן, מלבי"ם, אוה"ח). והוסיף וחיידש שבזמן ההקטרה תחזור ותשחוק שוב (העמ"ד). **וְנִתְּתָה מִמֶּנָּה** - במזבח שנמצא... **לְפָנֵי הָעֵדוּת בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר אָנֹכִי לָךְ שֹׁמֵר קִדְשֵׁי קִדְשִׁים תִּהְיֶה לָכֶם:**

(לז) וְהַקְּטֹרֶת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בַמִּתְּכַנְתָּהּ - בחשבון ובכמות המדויקת, **לֹא תַעֲשֶׂוּ לָכֶם** - בשביל עצמכם, אבל בשביל הציבור מותר (רש"י למד כן מהפסוק הבא²⁵)²⁶. **קִדְשׁ תִּהְיֶה לָךְ ה'** - תכין אותה לשם ד'.

(לח) אִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה כְמוֹהָ לְהָרִיחַ בָּהּ - בשביל להריח, וחיוב כרת אף אם בפועל לא הריח. אבל מותר להכין בשביל הציבור. **וְנִכְרַת מַעֲמִיו**²⁷.

פרק ל"א (א) וַיְדַבֵּר ד' אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר:²⁸ **(ב) רְאֵה**²⁹ **קְרָאתִי בָשֵׁם** - בחרתי. קראתי בשם של משהו מסויים, שהוא הכי מתאים לעבודה, והוא - **בְּצִלְאֵל בֶּן אוּרִי בֶן חוּר** - מי היה חור? נזכרנו שכבר פגשנו את חור פעמיים בחומש שמות: במלחמת עמלק ובסוף פרשת

²¹ הרחבה: ניסינו להיזכר מהם הדברים שעשו כדי לקדש את הכהנים.

²² ליתר דיוק הפסוק: אסור לשמן הזה להיות ניסך על בשר אדם.

²³ חיידה: אפה עוד כתוב מתכונת? בשמות, ואת מתכונת הלבנים.

²⁴ צריך בירור: נראה לי גם שימות בלי ילדים או שילדיו ימותו.

²⁵ אך בכריתות ה. למדו כן מכאן.

²⁶ צ"ע: האם מותר בשביל הקטורת שעל מזבח הזהב? הרי קטורת זו נלקחת מהציבור כנלמד מפסוק לה? ונראה לי יותר שהכוונה להקטרה על מזבח העולה. וברמב"ם ובמפרשיו לא מפורש דבר זה.

²⁷ תלמידים שתע"ד: - תלמיד אהוב הסביר שכל אחד שעושה עובר על איסור, אבל אם עושה בשביל להריח בה עובר על איסור יותר חמור. וכיוון לדברי האוה"ח שאם עושה לא להריח עובר על לאו, ואם להריח חייב כרת.

משפטים ("הנה אהרון וחור עמכם..."). רש"י (כד; יד) מביא שחור היה בנה של מרים הנביאה וכלב בן יפונה. ז"א הוא משבט יהודה ויש לו גם ייחוס לשבט לוי, למשפחת משה רבינו. **לְמִטָּה יְהוּדָה:** ³⁰

(ג) **וְאָמַלְא אַתּוּ רוּחַ אֱלֹהִים** – הרחבנו שלא מספיק אומן מיוחד, אלא צריך רוח אלוקית. הרוח האלוקית מביאה שלושה דברים: **בְּחֻמָּה** ³¹ – שבצלאל לומד ממשה ומבין כל מה שלומד. **וּבְתַבּוּנָה** – בצלאל מבין אח"כ מתוך מה שלמד גם מה שלא אמר משה במפורש. **וּבְדַעַת** – יש דברים שידוע מתוך רוח הקודש. **וּבְכָל מְלָאכָה** – בצלאל יודע את חכמת כל המלאכות שבמשכן לעומת שאר חכמי לב שידועים רק חלק מהמלאכות (ראב"ע). בצלאל ידע גם חכמה מעשית וגם חכמה רוחנית להבין את הפנימיות של הדברים (רמב"ן) [כמו סופר סת"ם שלא מספיק שידע לכתוב יפה אלא צריך מישהו צדיק שמכוון כוונות עליונות].

(ד) **לְחֹשֶׁב מַחְשָׁבַת** – מלשון "מעשה חושב". **לְעֵשׂוֹת בְּזָהָב וּבַכֶּסֶף וּבַנְּחֹשֶׁת** – להכין מזה מה שצריך.

(ה) **וּבְחֻרְשֵׁת אָבֶן** – מעשה חרש אבן. **לְמִלְאֵת** – להצליח למלא את הזהב בצורה מדוייקת בתוך האבן. **וּבְחֻרְשֵׁת עֵץ** – אומנות בעץ, נגר. **לְעֵשׂוֹת כָּכָל מְלָאכָה** – כולל כל שאר המלאכות הדרושות לעשיית המשכן (צביעה, טווייה, רוקם, רוקח ועוד).

(ו) **וְאָנִי הִנֵּה נֹתְמֵי אֹתוֹ** – צירפתי עימו (רס"ג). **אֵת אֱהִלְיָאֵב בֶּן אֶחֱיִסָּמֶד לְמִטָּה דָן** – שהוא המשנה, הסגן. וכמו כן צירפתי איתו חכמי לב ש... **וּבְלֵב כָּל חָכְמָה לֵב נֹתְמֵי חֻמָּה** – נתתי להם כבר חכמה על מנת שיוכלו לעשות את המלאכה (רשב"ם), כי גם מי שיש לו לב חכם, אם ד' לא ייתן לו חכמה מיוחדת לא יצליח לבנות את המשכן. **וַעֲשׂוּ אֵת כָּל אֲשֶׁר צִוִּיתֶךָ** – הם יצליחו לעשות ככל אשר ציוויתי אותך. נזכרנו שלפני שנתיים הם היו עובדים עבודות פרך קשות, מנין ידעו לעשות עבודות מדוייקות כאלו, זה פלא מיוחד (רמב"ן).

(ז) **אֵת אֱהֵל מוֹעֵד וְאֵת הָאָרֶן לְעֵדֻת** – בשביל לוחות העדות. **וְאֵת הַפָּתָח אֲשֶׁר עָלָיו וְאֵת כָּל פְּלֵי הָאֱהֵל** – כל שאר הכלים שהיו במשכן ³².

(ח) **וְאֵת הַשְּׁלֵחָן וְאֵת כָּלֵי הַמִּזְבֵּחַ הַטָּהוֹר** – שעשויה מזהב טהור, אין הכוונה שאיננה טמאה (שהרי כל הכלים טהורים). **וְאֵת כָּל פְּלֵי הָאֱהֵל וְאֵת מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת:**

(ט) **וְאֵת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֵת כָּלֵי הַכִּיּוֹר וְאֵת הַכִּיּוֹר וְאֵת פָּנָיו:**

(י) **וְאֵת בְּגָדֵי הַשָּׂרֵד** – בגדים עשויים רשת, בהם כיסו הכהנים את כלי המשכן, לפני שבאו בני קהת לשאת אותם ³³. **וְאֵת בְּגָדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֵת בְּגָדֵי בָנָיו לְכַהֵן:**

(יא) **וְאֵת שָׂמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֵת קְטֹרֶת הַסַּמִּים לְקֹדֶשׁ** – בשביל הקודש. **כָּכָל אֲשֶׁר צִוִּיתֶךָ וַעֲשׂוּ** – בצלאל, אהליאב וכל חכמי הלב יעשו את המשכן בדיוק כמו שד' ציוה, אחרת זה לא יהיה משכן, שבו תשרה השכינה, אלא סתם מבנה עם כלים ותכשיטים יפים. אמרנו שכך זה בכל המצוות. למשל: לולב שהוא קצר מ-ד' טפחים – אינו לולב, אלא סתם ענף ולא יוצאים בו ידי חובת המצוה וכיו"ב.

(יב) **וַיֹּאמֶר ד' אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר:** ³⁴

(יג) **וְאֵתָהּ** – בעצמך, תדבר עם כל אחד ואחד מעם ישראל (העמ"ד, ובמכילתא – לא על ידי שליח). **דַּבֵּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אָךְ** – אבל **אֵת שַׁבְּתֹתַי** – בלשון רבים, כי יש הרבה שבתות, כל שבוע (רמב"ן). **תִּשְׁמְרוּ** – תיארו את ההתרגשות הגדולה של עם ישראל לבנות את המשכן, על יריעה אחת עובדים רבים של יהודים. לא נחזים, לא אוכלים, כך יום אחר יום, מגיעה שבת, מה עושים? ממשיכים או לא? הרי במשכן מדליקים את המנורה, הקטורת, קרבן התמיד וכו'. לכן ד' אמר פה – אבל את שבתותי תשמרו. **כִּי אֵת הוּא** – זה סימן. **בִּינֵי וּבִינֵיכֶם** – שמבטא את הקשר ביני ובניכם. **לְדֹרֹתֵיכֶם** – לכל הדורות. **לְדַעַת** – כדי שכל העולם ידע. **כִּי אָנִי ד' מְקַדְּשְׁכֶם** – שאני מקדש אתכם על ידי השבת. דיברנו על המתנה הגדולה שבת שמה, והקב"ה מרוב אהבתו אותנו נותן לנו את השבת הקדושה. ד' נח בשבת בראשית. מי יגלה את מנוחתו? עם ישראל, הוא העם שלו. שכל העולם ידע זאת.

²⁸ פתיחה: שאלתי איזה דברים מראים לנו במשכן אחדות? החושן ואבני השם. הכרובים זה מול זה. תרומת האדנים מכל עם ישראל. היריעות מתאחדות – והיה המשכן אחד. הוסיף לנו תלמיד – ד' אחד והוא משרה את שכינתו על משכן שכולם מאוחדים. גם כאן אנו רואים: רש"י לקמן (לה; לד) מביא את דברי חז"ל: "ואהליאב-משבט דן. מן הירודין שבשבטים מבני השפחות, והשווהו המקום לבצלאל למלאכת המשכן והוא מגדולי השבטים...". הסברנו שבמשכן שייכים כל ישראל. [תלמיד הזכיר את סדר ההליכה במדבר- יהודה ראשון ודן מאסף. בפלא מאד!]

²⁹ המפרשים מדברים על מילה זו, לא התייחסנו.

³⁰ כיתה ג' תשע"ד: [תלמיד שאל: למה אצל בצלאל כתוב גם שם סבו ואצל אהליאב כתוב רק שם אביו? - (שאלת החזקוני). תלמידים ענו: 1) יש כאן הדרגה: בצלאל היה הממונה הראשי- כתוב גם שם אביו וגם שם סבו. אהליאב היה הסגן- כתוב רק שם אביו. כל חכמי לב- לא כתובים שמותיהם בכלל... 2) בזכות זה שחור מסר את נפשו בחטא העגל, זכה שנכדו יעשה את המשכן (מדרש תנחומא)].

³¹ ראינו שב"אתה חונך" יש "חכמה בינה ודעת".

³² תלמידים תשע"ד: תלמיד יקר הסביר: כל הכלים זה מה שיפורט להלן. תלמיד יקר שאל: למה פירוט זה של כל הכלים נכתבו אחרי אהליאב וכל חכם לב, וסוגי המלאכות נכתבו רק על בצלאל?

³³ הרהבה: שאלתי – מה זה? אפשר להבין שזה בגדי הכהן הגדול. אך אמרנו שנעשה עכשיו עבודת מחקר: פתחנו בעוד 2 מקומות: סוף במדבר, ופרק לט. קראנו בסוף במדבר, שם ראינו באריכות את כיסוי כלי המשכן, ושמו לב שאין שם שש. אח"כ קראנו בפרק לט, שם ראינו בגדי השרד – תכלת ארגמן ותולעת שני, למה התורה לא הביאה שש? קמ"ל שבגדי השרד זה הבגדים המכסים את הכלים.

³⁴ פתיחה: אפה הוזכר שבת עד כה? א. פרשת בראשית. ב. פרשת בשלח - בענין ירידת המן. ג. עשרת הדיברות. ד. פרשת משפטים (כג; יב). הוסיפו גם – במרה משה רבינו לימד על השבת.

(יד) **וְשִׁמְרֶתֶם אֶת הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הוּא לְכֶם מִחֻלְלֶיהָ** – שמתנהג בשבת כאילו הוא יום חול. **מוֹת יוֹמָת**³⁵ - במקום שיש עדים והתראה חייב סקילה. **כִּי 36** **כָּל הָעֲשֵׂה בָהּ מְלֶאכָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִקְרָב עִמֶיהָ** – מתוך עם ישראל. אם לא היה עדים והתראה חייב כרת. הוספנו שאם היה זה בשוגג חייב חטאת.

(טו) **שִׁשֶׁת יָמִים יַעֲשֶׂה מְלֶאכָה** – ניתן לעשות מלאכות. **וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שַׁבְתוֹן** – יו"ט נקרא שבת, ושבת נקראת שבת שבתון, כי אסור לעשות אפילו מלאכת אוכל נפש. **קֹדֶשׁ לַד'** – זה לא סתם יום מנוחה, אלא זה לשם ד'. כיון שהוא שובת ממלאכה, ממילא ינצל את הזמן לתורה (ספורנו). שמנו לב שלפני כן כתוב "קודש לכם", ועכשיו "קודש לד'". **כָּל הָעֲשֵׂה מְלֶאכָה בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת מוֹת יוֹמָת**³⁷:

(טז) **וְשִׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת** – איך שומרים את השבת לעשות? הרי שמירה זה לא לעשות? **אֲבַע"ז** **לְדַרְתֶּם בְּרִית עִוְלָם** – קשר שהוא לעולם. לא כמו בלק שחשב שעם ישראל לא של ד', ולא כמו הנוצרים.

(יז) **בְּיַמֵּי וַיְבִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֹת הוּא לְעֵלָם** – לתמיד (אבע"ז). סימן שמבטא את הקשר ביני לבין ישראל. סימן למה? **כִּי – ש.. שִׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ד' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת וַיִּנְפֹּשׁ** – וינח. כי הנפש לא יכולה להתאמץ כל כך הרבה וצריכה מנוחה. כמובן לא שבאמת ד' צריך מנוחה, אלא כך אנו יכולים להבין זאת. על ידי שמירת השבת אנו נזכרים בכך שד' ברא את העולם בשישה ימים, ויותר מזה את הדבר המיוחד הזה להזכיר שד' נח בשבת (וללכת בדרכיו) אנו זוכים לעשות, כי אנו בניו.³⁹

(יח) **וַיִּתֵּן אֵל מֹשֶׁה כְּפָלְתוֹ** – כשסיים **לְדַבֵּר אֵתוֹ בְּהַר סִינַי**⁴⁰ - משה רבינו למד את כל התורה כולה מד', זה לקח 33 יום. פלא גדול איך הספיק ללמוד את כל התורה בזמן כה קצר. פרשיות המשכן זה רק מה שד' אמר למשה לומר לעם ישראל⁴¹. **שְׁנֵי לַחַת הַעֲצֵת לַחַת אֲבָן כְּתֻבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים** – ד' עשה את הלוחות האלו. הלוחות, זה הדבר הכי עליון בתוך המשכן, ומשה רבינו אחרי 40 יום של הכנה, ללא שינה אוכל ושתייה, זכה לקבל את הדבר הנפלא הזה. כל היצירות זה יצירות אנושיות עליהם שורה השכינה, אך הלוחות זו יצירה שכולה אלוקית, והוא עיקר המשכן – משכן העדות!

הקדמות לחטא העגל:

תחילה ראינו 5 מקומות ביתרו ומשפטים בהם התורה מזהירה על עבודה זרה. התורה מזהירה כל כך הרבה על ע"ז בגלל שזהו חטא כל כך חמור, ובגלל שזהו חטא שכל העמים חוטאים בו ובנקל אפשר לחטוא בחטא הזה. אנחנו היום לא כל כך יכולים להבין זאת, אבל מהתורה אנחנו למדים כמה היה יצר חזק לע"ז.

דיברנו על התלות הגדולה של עם ישראל במשה רבינו, משה רבינו הוא זה שעשה את כל הגאולה, מבחינת עם ישראל בלי משה רבינו אי אפשר להתקדם כלום.

דיברנו על כך שמשה רבינו אמר לעם ישראל שתוך 40 יום הוא ירד מהר סיני ויגיע עד חצות היום. ויתן להם את הדבר הכי נפלא – לוחות העדות. עם ישראל עוד לא יודע שהולכים לבנות משכן, הוא רק יודע שהוא יקבל את התורה (ממנה למדו קצת במרה). עם ישראל סופר את הימים, יום אחר יום. יחד בדקנו וראינו שמשה רבינו צריך להגיע בט"ז תמוז. [כתבנו על הלוח את כל הימים].

מגיע ט"ז תמוז, אמרתי שלא ראיתי את זה בשום מקום, אך ברור הוא שעם ישראל מתרגש מאוד, לובשים בגדים חגיגיים, מכינים אוכל מיוחד, עוד רגע הולכים לקבל את לוחות העדות!!! בלב היו כאלו שקצת חששו, הלב התנדנד, כמו שקורא לכל עם ישראל ביום כיפור, בו לא ברור אם הכהן הגדול יצא מקדש הקדשים, גם כאן, מי יודע אולי משה רבינו נשרף באש הגדולה.

חצות היום עובר, ומשה רבינו לא מגיע. מתח גדול בעם, עם ישראל מפחד אולי משה רבינו נשרף באש הגדולה שיש על הר סיני (תרגום יונתן). מה עושים?! לפתע עם ישראל רואה שיש חושך גדול בכל העולם, עם ישראל מבין שזה הוכחה שאכן משה רבינו נפטר. [האמת היא שמשה התכוון 40 ימים שלמים, ולכן יש לסופרם מח' סיון, וזה יוצא י"ז בתמוז. כיצד? מח' סיון עד ל' סיון – 23 יום, מא' תמוז עד ט"ז תמוז – 16. ליל י"ז בתמוז מצטרף עם יום ז' סיון, לכן יש מ' יום. רש"י כפשוטו].

עם ישראל בצער גדול מאוד, לא יודעים מה לעשות. לפתע קמים כמה אנשים, שהם בכלל לא מעם ישראל – ערב רב, כאלו שהתגיירו, כי ראו את גדולתם של עם ישראל. אבל כעת, בעת צרה וצוקה הם נזכרים בעבר שלהם, עבר לא כל כך טוב. ולפתע היצר הרע של עבודה זרה, מתעורר בהם. הם מציעים לעשות ע"ז שיהיה תחליף למשה רבינו.

אם זה היה בזמן רגיל, בודאי כל עם ישראל היה מתנגד בכל תוקף. אבל דווקא בגלל הבלבול הגדול ששרר בעם ישראל והעצבות הגדולה, לא היה בעם ישראל את האומץ והכח להתנגד.

³⁵ תלמידים תשע"ד: **תלמיד יקר שאל למה כתוב כפול? הסברנו ע"פ ש"פ שזה בא לומר שחייב מיתה ממש ולא רק בידי שמים.**

³⁶ ע"ע: מה פירוש המילה כי? בכתב ובקבלה – ימות כי כרת נפשו מעם ישראל (וזה לא כרש"י)?

³⁷ צ"ע למה התורה כפלה. אולי – קודש, ולכן כל העושה יומת. בא להסביר למה יומת. ואולי יש פה 2 בחינות – לד' ולכם.

³⁸ שרנו "שומרו בני ישראל", אפשר להמשיך לשיר זאת בימי שישי.

³⁹ הרחבה: מתנה טובה... בגמרא במסכת שבת.

⁴⁰ חידה: כמה פסוקים דיבר ד' עם משה? תלמיד ספר, ולא ספר את המילים שכתוב בהם "וידבר ד' אל משה לאמר".

⁴¹ צ"ע כוונת רש"י בדה"מ "ככלותו".

כמובן היו רבים שהתנגדו – כל שבט בני לוי, ובוודאי עוד רבים רבים מעם ישראל. הם עברו אחד אחד וניסו לשכנע, היה בלבול גדול במחנה. לפתע קם חור, בנו של מרים – כולם מכירים אותו – מגדולי הדור אמר להם – אין אתם נזכרים מה ניסים עשה לכם הקב"ה" (מדרש).... רשעים מהערב רב החליטו להרוג אותו. נורא ואיום.

אהרון הכהן רואה את הדבר הזה, מה עושים? איך משכנעים את עם ישראל לא להתפתות אחרי הערב רב?! האם נכון לעשות כמו חור?

שאלתי את התלמידים? הם הבינו את הבעייתיות. אם אהרן יעשה כך יהרגו גם אותו [ואף המדרש אומר שהם אמרו לו שיעשו כך], כמובן שהוא היה מוכן למות על קידוש ד' (כפי שמבין האבע"ז), אך מה זה יעזור? אח"כ מי ינסה להציל אותם? [חוץ מזה שחמור הדבר להרוג את גדול הדור].

מחליט אהרן 'כאילו' לשתף איתם פעולה. אומר להם אהרן – אני אהיה אחראי על הכנת העגל. עם ישראל מבולבל מאוד. כמובן יש כאלו שממשיכים לנסות לשכנע את העם שלא להיות שותפים, רוב עם ישראל הוא רוב דומם – שותקים ולא עושים כלום. ויש כאלו מעם ישראל שיצרם הרע התגבר עליהם, והם מצטרפים לחגיגה, יש כאלו שמוכנים ממש לעבוד עבודה זרה, ויש כאלו שרק שותפים בשמחה או בכל מיני דרכים (ע"פ הרב גדי).

מה עושה אהרון? א. אומר להם לקחת את הנזמים מהנשים והילדים כדי לעכב הדבר. אכן הנשים לא מוכנות אך הם עצמם לוקחים את הנזמים שלהם. ב. אהרן צר צורה בעצמו, לאט לאט מוכן לו העגל, לבנתיים עובר זמן רב, אהרן מקווה שזה יגרום לעם ישראל לחזור בהם, להתעורר לתשובה, אולי בני לוי ישכנעו אותם כל הזמן הזה. ואכן זה השפיע ורבים השיב מעוון (דעת זקנים, רלב"ג). ג. תוך כדי זה מתפלל אהרן לד' שיעזור לו, ושלא יכשלו ישראל בחטא הזה. ד. אהרן מציע שהחג יהיה מחר ולא היום כדי שאולי יבוא משה או שעוד מבני ישראל יתעוררו בתשובה. ה. אהרן עצמו בונה את המזבח, על מנת שייקח זמן רב. בנוסף שבט לוי מסביר לעם ישראל שכוונת אהרן היא להקריב קרבן לד' (רמב"ן).

כל זה לא עוזר, לבסוף נעשה העגל. הקב"ה מחליט להעניש את עם ישראל, אך הוא רומז למשה שיתפלל על עם ישראל, משה משקיע הרבה מאוד בתפילה למען עם ישראל, המעט שעבדו ע"ז עם עדים והתראה נהרגו על ידי הלוויים, והיו עוד שמתו במגיפה כפי שנספר אח"כ.

פרק ל"ב (א) וַיִּרְא הָעָם כִּי בָשָׁשׁ – מתעכב, מאחר. מִשָּׁה לְרֵדֶת מִן הָהָר – שהרי עברו 40 יום, לפי החשבון שלהם (התאריך הוא ט"ז תמוז). וַיִּקְהַל הָעָם עַל אֶהֱרֹן – אלו הערב רב. וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו קוֹם עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יִלְכּוּ – למה ילכו ולא ילך? אולי כל אחד רצה אלהים אחר. לְפָנֵינוּ כִּי זֶה מִשָּׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הָעֵלְנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם – ומתבקש שהוא זה שידריך אותנו במדבר. לֹא יִדְעֵנוּ מַה הָיָה לוֹ – שהיה צריך לרדת ולא ירד, ואולי שרפה אותה האש של הר סיני (תרגום יב"ע). ואנו צריכים ע"ז שתדריך אותנו במדבר. ד' ירחם.

(ב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶהֱרֹן פָּרְקוּ – תורידו (כמו פריקה מחמור). נִזְמֵי הַזֶּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵי נְשֵׁיכֶם בְּנֵיכֶם וּבְנֹתֵיכֶם וַהֲבִיאוּ אֵלַי – וחשב אהרן שיקח זמן עד שישכנעו את משפחתם.

(ג) וַיִּתְפָּקְרוּ – הורידו את הנזמים⁴³. כָּל הָעָם – המדרש מלמד אותנו שהעם זה האנשים ולא הנשים. הנשים לא הסכימו להיות שותפות בע"ז, ואז הם הוציאו מעצמם. 'כל העם' אין הכוונה ממש כולם, אלא רוב העם, לא רוב שעבד, אלא רוב שהיו לא מחשבות לא טובות (רמב"ן בפסוק ז'). אֵת נִזְמֵי הַזֶּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם וַהֲבִיאוּ אֵל אֶהֱרֹן:

(ד) וַיִּקַּח מִיָּדָם וַיִּצַר אֹתוֹ בַּחֲרָט⁴⁴ – עשה צורה על ידי כלי חרטה שנקרא חרט. נראה לנו שבשלב הראשון התיכו את הכל באש, ואח"כ כשזה היה מאוד רך, יכל לחרוט בו. אהרן ודאי מאס בעגל הזה, והיה לו מאוד קשה לעשות זאת בעצמו, אך הוא מסר את נפשו לעשות כן בעצמו, (העמ"ד ה') כדי שיעבור כמה שיותר זמן. וַיַּעֲשֵׂהוּ עֵגֶל מִסַּכָּה – עגל מתכת. זהב הוא אחד ממיני המתכות. וַיֹּאמְרוּ – משפט נורא זה לא אמרו רוב העם, אנו רואים מהניסוח שמדובר בערב רב. אֵלֶּה אֱלֹהֵיהֶם יִשְׂרָאֵל – הערב רב אומר לעם ישראל – אלא אלוהיך, משמע שלא עם ישראל אמרו משפט זה. אך כפי שלמדנו היו מבני ישראל שנגררו אחרי הערב רב. אֲשֶׁר הָעֵלְוֶה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם – אי אפשר להבין, איך אפשר לומר שטות כזאת שמה שיצרו עכשיו הוציא אותם ממצרים. וכפי שהקדמנו יצר ע"ז הוא גדול מאוד, וחטאו בו הערב רב, חטאו והחטיאו.

(ה) וַיִּרְא אֶהֱרֹן – אהרן רואה את המצב הנורא הזה, הערב רב מצליח, משה רבינו עוד לא בא, מה עושים? אהרן מנסה להמשיך ולדחות אותם (ע"פ רמב"ן ורש"י). וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו – אהרן בעצמו, שיקח זמן. וַיִּקְרָא אֶהֱרֹן וַיֹּאמֶר חַג לַד' מִקְּדָר – אהרן כמובן התכוון לשם שמים, אך היו אנשים מעם ישראל ובעיקר מהערב רב שפירשו שהכוונה לעגל. (ע"פ רמב"ן).

(ו) וַיִּשְׁכְּמוּ מִמִּקְרָת – השכימו וקמו מוקדם. וַיַּעֲלוּ עֵלֶת וַיַּגִּישׁוּ שְׁלָמִים – החוטאים הקריבו קורבנות לע"ז. וַיֵּשֶׁב הָעָם לְאָכַל וְשֵׂתוּ וַיִּקְמוּ לְצַחֵק – לאחר שאכלו ושתו יין, התחילו לחגוג חגיגות, אך לא כמו שנהוג בעם ישראל שמחה של מצווה, אלא צחוק של ע"ז והתנהגות רעה.

⁴² פתיחה: ניתן לצייר על הלוח סולם, ולהראות איך עם ישראל עלה (אפשר להדביק איש שעולה בסולם), ואח"כ נופל, ובכל חזרה בתשובה של עם ישראל ועל ידי תפילותיו של משה לראות איך האיש עולה עוד ועוד בסולם עד שהוא מגיע יותר גבוה ממה שהיה בתחילה.

⁴³ הפירוש הנכון הוא: ע"י שהורידו נהיו בלי נזמים, וזה שנהיו בלי נזמים זה נקרא ויתפרקו, אך לא ידעתי איך להסביר את זה ולכן הסברתי כמו ההסבר הקל יותר.

⁴⁴ חידה: מילה שאם נקרא אותה הפוך, בלי אות השימוש, לפי הצליל יצא שם של מישהו בחומש בראשית? תרח.

(ז) וַיְדַבֵּר ד' אֶל מֹשֶׁה לֵּךְ רֵד – תרד מהעם, בנוסף רמוז פה – תרד מגדולתך, כל החשיבות שלך זה רק מצד מה שאתה המנהיג של עם ישראל, ואם הם חטאו וירדו במדרגתם גם אתה יורד במדרגתך. **כִּי שָׁתַת עֲמֻקָּה** – העם שלך קלקל. (למה כתוב העם שלך ולא עמי? בא להגיד למשה, שלא תחשוב שאתה יכול להסיר מהם אחריות – הם העם שלך בעל כורחך! (דעת זקנים)). **אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם** – הנהגת אותם כל הדרך ממצרים ועד הנה (רמב"ן בפירושו ראשון).

(ח) סְרוּ מִהָרַר – שהרי לא מזמן צוו לא לעשות פסל (רבינו בחי). **מִן הַדְרָךְ** – הלכו בדרך אחרת. **אֲשֶׁר צִוִּיתֶם** – שהרי אמרתי להם בעשרת הדיברות "לא יהיה לך אלוקים אחרים על פני". **עָשׂוּ לָהֶם עֲגֹל מִסֹּכָה** – עגל מתכת. **וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לוֹ וַיִּזְבְּחוּ לוֹ וַיִּאֱמָרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֵינוּ** **יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלִינוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם**:

(ט) וַיֹּאמֶר ד' אֶל מֹשֶׁה רְאִיתִי אֵת הָעָם הַזֶּה – ידעתי והכרתי את העם הזה (רס"ג). **וְהִנֵּה עִם קִשָּׁה עֲרָף הוּא** – לא מתכננים לחזור בתשובה (ספורנו). אדם שהעורף שלו קשה הוא לא יכול להזיז אותו אחורה, ומשל הוא, אם אדם רץ ומישהו קורא לו והוא לא מזיז את ראשו אחורה לשמוע את חבירו הוא נקרא קשה עורף (אבע"ז). כך כאן לא שומעים עם ישראל למה שמוכיחים אותו שיחזור בתשובה.

(י) וַעֲמָה הַנִּיחָה לִי – תניח לי, תרשה לי, אל תתפלל עליהם. **וַיַּחַר אַפִּי בָהֶם** – ואכעס עליהם. **וְאֶכְלֶם** – אגמור אותם, שלא ישאר מהם אף אחד. הקב"ה אומר למשה – אל תתפלל עליהם, כדי שאוכל לכולות אותם בכעסי, אבל אם תתפלל עליהם לא אוכל לכולות אותם (רס"ג, רמב"ן). **וְאֶעֱשֶׂה אוֹתָהּ לְגוֹי גְדוֹל** – מה שהבטחתי לאברהם אבינו "ואעשך לגוי גדול" יהיה ממך. כמובן הקב"ה לא באמת מתכוון לעשות כזה דבר, אלא שרוצה הקב"ה שמשה רבינו יתפלל על עם ישראל. איך אנחנו יודעים? למה ד' אומר למשה "הניחה לי"? והרי משה בכלל לא התפלל?! אלא הקב"ה רומז לו – תתפלל, ואז לא אכלה אותם. ואכן ישר אחרי שמשה מתפלל הקב"ה מוחל.⁴⁵

כהקדמה לפסוקים אלו דיברנו על כך שברור שהקב"ה לא מתכוון לכולות את עם ישראל, אלא שהקב"ה רוצה את תפילתו של משה. כמו שאנו יודעים שהנשים היו עקרות כי "הקב"ה מתאוה לתפילתם של צדיקים", [ואם יש זוג שהרבה זמן אין להם ילדים כנראה שהתפילה שלהם אהובה לפני הבורא]. כך כאן – הקב"ה רוצה שמשה יתפלל. סיפרנו על הרב מרדכי אליהו זצוק"ל שהיה עושה בי"ד שם היו מונים את זכויותיהם של ישראל והיו קובעים שהמשיח צריך להגיע, ואמר הרב – כשם שפסקנו פה בבי"ד של מטה כך יפסקו בעז"ה בבי"ד של מעלה. נתנו דוגמאות ללימודי זכות: לוחמי השייטת שנכנסו במסירות נפש לתוך עזה, כל החיילים שעומדים בחזק ומנסים להכנס כדי להגן על עם ישראל ולכבוש את הארץ, ילדי ת"ת ארץ המוריה, שאפילו שלא היו להם לימודים בגלל שאין להם מרחב מוגן הגיעו לבית הכנסת ללמוד וכו' וכו'. הקב"ה רוצה את לימוד הזכות של משה רבינו. וכאן משה רבינו עושה עבודה גדולה ומאומצת מאוד כדי לזכות את עם ישראל.

(יא) וַיַּחַל מֹשֶׁה אֶת פְּנֵי ד' אֱלֹהָיו – משה מתפלל אל ד'46. התורה משתמשת בלשון 'ויחל', כי מדובר פה על תפילה מעומק הלב. (הזכרנו ש'ויחל' זה לשון חיל, רעדה, משה מתפלל עד שהוא רועד מרוב התפילה הגדולה)⁴⁷. **וַיֹּאמֶר לְמַה ד' יַחַרְה אַפָּי בְּעַמִּי** – למה תכעס על העם שלך (שמנו לב שבתחילה ד' אמר למשה – 'עמך', ופה משה רבינו אומר לו – זה לא העם שלי אלא זה העם שאתה יצרת). **אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכַח גְדוֹל וּבְיַד חֲזָקָה** – זה העם שלך, אתה יצרת אותם ("עם זו יצרתי ליי"), זו יצירה אלוקית, איך אפשר לכולות יצירה כזאת מופלאה וקדושה.

(יב) לְמַה יֹּאמְרוּ מִצְרַיִם – אנשי מצרים. ונראה שכמו כן כל הגויים. **לֹא־מֵרָצָה הוֹצִיאָם** – מתוך מחשבה רעה הוציא אותם. **לְהַרְגֵם אֹתָם** – בשביל להרוג אותם. **בְּהָרִים וּלְכַלְתָּם** – לגמור אותם. **מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה** – כאן זעקנו בתפילה בניגון המיוחד: (אמרנו שאומנם אנו לומדים תורה, אך לא לחינם קוראים זאת בניגון מיוחד): **שׁוּב מִחֲרוֹן אַפָּי** – תחזור מהכעס שלך. **וְהִנָּחֵם עַל הָרָעָה לְעַמִּי** – ותחשוב מחשבה אחרת במקום המחשבה הרעה שחשבת עליהם.

(יג) זָכַר לְאַבְרָהָם לַיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדָיךָ – תזכור אותם, את מעשיהם הטובים, את האהבה הגדולה שאתה אוהב אותם. ואנו הבנים שלהם, זה אומר שהקדושה שלהם טמונה בתוכינו. "זוכר חסדי אבות" (אוה"ח פירוש שני). **אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בְּךָ** – יש שבועה: כמו שהשולחן קיים כך מה שאני אומר, זה לא שבועה רצינית, כמו שהשמש תזרח בבקר כך גם אני אעשה מה שאומר. אך כאן זה שבועה הכי חזקה – כמו שד' קיים לעולם כך הבטחתו קיימת לעולם. **וַתְּדַבֵּר אֲלֵהֶם אַרְבָּה אֵת זַרְעָכֶם כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֲתֶן לְזַרְעָכֶם וַנִּחְלוּ לְעַלְמִים** – אם כן אי אפשר לבטל את השבועה (לא כאוה"ח).

(יד) וַיִּנָּחֵם ד' עַל הָרָעָה – ד' חשב מחשבה אחרת מהמחשבה הרעה **אֲשֶׁר דָּבַר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ** – שאמר לעשות לעמו. שבתחילה אמר שיכלה אותם לגמרי ח"ו.

שבירת הלוחות והשמדת העגל. דגשים: הצער של משה בחטא של עם ישראל. אהבתו את עם ישראל גם כשחטאו, שאינו אומר ליהרשע מה קרה, ומצד שני הקפדה גדולה על מעשה החטא. החזרה בתשובה של עם ישראל שהם נותנים למשה לעשות את כל הפעולות הדרושות לתיקון החטא.

⁴⁵ דוגמא לדבר: אני אומר לילד: תמצא את הממתק וכדומה. והוא מחפש ולא מוצא, אז אני אומר לא – רק אל תחפש שם, אז הוא מבין ששם זה נמצא ואני רוצה לרמוז לו ששם יחפש.

⁴⁶ ראינו באונקלוס – וצלי.

⁴⁷ הוספה: ובמדרש – התפלל עד שאחזתו אחילו – אש של עצמות (ברכות לב).

⁴⁸ תלמידים תשע"ד: שאל תלמיד אהוב: למי יאמרו? אנו התלמידים: לעמים אחרים / אחד לשני / חשבו / לעם ישראל שיצא ממשה. אמרתי שהתשובה העיקרית זה – חשבו, אך שאל תלמיד – אז למה כתוב 'לאמר'? נפלא מאוד, שאלת האוה"ח.

(טו) וַיִּפֶן – משה פנה לכיוון הירידה מההר. **וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן הַהָר וַיִּשְׁנֵי לַחַת הַעֲדַת בְּיָדוֹ**⁴⁹ **לַחַת כְּתָבִים מִשְׁנֵי עֲבָרֵיהֶם** – משני הצדדים שלהם. **מִזֶּה וּמִזֶּה הֵם כְּתָבִים** – מהצד הזה ומהצד הזה כתוב את עשרת הדיברות. היה זה נס גדול, שאפילו שהאותיות היו חרוטים מצד לצד לכל עובייהם, היו רואים כתב ישר משני הצדדים⁵⁰. בנוסף היה עוד נס – הקוביות של ם וס עמדו בנס.

(טז) וַיִּהְיֶה מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הַמָּה – לוחות האבן נבראו על ידי ד' בשונה מלוחות שניים (פתחנו בפרק ל"ד). **וַיִּמְכַּתְּבֵם מִכְּתָב אֱלֹהִים הוּא** – הכתב הוא גם כתב אלוהי. **חָרוּת עַל הַלְּחָת** – חקוק וחרוט על הלוחות (בט' ובת' זה אותו דבר). (הזכרנו "אין לך בן חורין אלא העוסק בתורה). מכאן אנו למדים איזו מתנה נפלאה קיבלו עם ישראל, וכמה עצוב זה שהלוחות נשברו. לכן ב"ז בתמוז אנו אכלים לא על חטא העגל, אלא על שבירת הלוחות (כמובן הדברים קשורים זה לזה). ראינו את תחילת פרק ל"ד, שם משה פסל את הלוחות.

(יז) וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת קוֹל הָעָם בְּרֹעָה – בהריעו, כשהוא מריע, צועק. יהושע עד כה היה בתחילת ההר, ולא ידע מכל מה שקרה במחנה. כעת הוא שומע שמריעים ולא יודע מה זה. **וַיֹּאמֶר אֵל מֹשֶׁה קוֹל מִלְחָמָה בְּמִחְנֶה** – משה לא מגלה לו מה זה הקול הזה, כי הוא לא רוצה ולא מסוגל להוציא בפיו גנות על עם ישראל⁵¹ (רמב"ן, שם כתב 'בענוותנותו של משה...! וכ"כ האברבנאל).

(יח) וַיֹּאמֶר – משה. **אֵין קוֹל עֲנוֹת גְּבוּרָה** – אין אלו קולות של אנשים ש'עונים' וקוראים קריאות של גבורה ונצחון. **וְאֵין קוֹל עֲנוֹת חֲלוּשָׁה** – וגם אין אלו קולות של אנשים ש'עונים' וקוראים קריאות של חולשה והפסד בקרב⁵². אלא – **קוֹל עֲנוֹת אֲנָכִי שְׁמַע** – קולות של חטא שגורמים 'עניו' וצער למי ששומע אותם.

(יט) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֵל הַמִּחְנֶה וַיִּרְא אֶת הָעֵגֶל וּמַחְלָתוֹ – ואת המחולות, את הריקודים, שקמו לצחק. **וַיִּחַר אֵף מֹשֶׁה** – כשמשה היה בהר הוא לא כעס, אלא להיפך – לימד זכות, אך כאן כשיורד צריך הוא להראות לעם ישראל כמה מעשה חמור הוא זה (ע"פ אוה"ח בפסוק ט"ו. כמו אבא שאובה ת בנו ובכל זאת כועס עליו), בנוסף חשב משה אולי הוא יראה אותם בצער על מעשיהם, אך כשהוא ראה שהם לא מתחרטים אלא להיפך עושים ריקודים הוא החליט לשבור את הלוחות (ספורנו). **וַיִּשְׁלַח מִיָּדוֹ אֶת הַלְּחָת וַיִּשְׁבֵּר אֹתָם מִחַת הַהָר** – בתחתית ההר. משה רבינו שבר את הלוחות אפילו שהיו מעשה אלוקים (רמב"ן פסוק ט"ז). דבר כזה קדוש ועליון לא יכול להיות בתוך עם ישראל כאשר הם חוטאים חטא כה נורא. (אם חוטא בע"ז לא אוכל קרבן פסח בטח שלא ראוי שיקבל את התורה הקדושה). עם ישראל רואה את הדבר הזה ומזדעזע, הוא מבין כמה נורא החטא שחטא (בדומה באברבנאל)⁵³. שאל תלמיד אהוב: למה לא לתת את הלוחות לשבט לוי, למה שהם יפסידו? הסברנו שעם ישראל זה עם אחד, והלוחות ניתנים לעם שלם ולא ליחידים.

(כ) וַיִּקַּח אֶת הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשׂוּ וַיִּשְׂרֹף בְּאֵשׁ – העגל לא נשרף, שהרי הוא עשוי ממתכת, אך הוא נחרך והשחיר ודבר זה בזיון הוא לעגל (ע"פ אב"ע"ז). **וַיִּטְחֵן עַד אֲשֶׁר דָּק** – עד שהעגל נהיה כמו אפר דק. זהו השלב הראשון של התשובה, קודם כל סור מרע, שלא יהיה טובל ושרץ בידו. **וַיִּזֶר** – ויפזר. **עַל פְּנֵי הַמַּיִם** – לתוך הנחל (רמב"ן ו'אב"ע"ז). היה זורה מעט מעט ומיד דולה ומשקה את ישראל, טרם ישקע (רמב"ן). **וַיִּשְׂקֵף אֶת בְּגֵי יִשְׂרָאֵל** – הוא אמר לעם ישראל לשתות. מי שחטא בלי עדים והתראה היה מת על ידי מים אלו. כמו שהיו עושים לאשה סוטה. בדרך זו משה רבינו גילה את החוטאים, ובנוסף כילה כך את הע"ז לגמרי (רש"י הירש) יש פה דבר נפלא מאוד. עם ישראל היה באמצע לעשות חגיגות, פתאום הם רואים את משה רבינו, כולם נעמדים דום. אף אחד לא מעיז עוד לעשות שום חטא, כולם, כפי הנראה מתעוררים לתשובה. משה רבינו לוקח את העגל שעד לפני רגע היה האלוהים שלהם, ואף אחד – גם לא מהערב רב, לא נוגע במשה לרעה (אף שיש שם את הנומים שלהם, המון זהב). משה שורף ומבוזה את העגל, ואף אחד לא עושה למשה כלום, ולעילא ולעילא – משה רבינו מצווה את כל עם ישראל לשתות, ומי שחטא נופל מת, ובכל זאת כולם שותים! עם ישראל מבין שהם חטאו וצריכים הם לחזור בתשובה. זהו השלב הראשון של החזרה בתשובה של עם ישראל. יש כאן גם מסירות נפש של משה שלוקח סיכון שיפגעו בו (חבורת מורשה).

הסבר אהרן את מעשיו. דגשים: הענין הטובה של משה לא לשפוט את אהרן אלא לשאול אותו. החיילול ד' הגדול שירש בחטא העגל.

(כא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֵל אַהֲרֹן מַה עָשִׂיתָ לָּךְ הָעָם הַזֶּה כִּי – ש... הִבַּאתְ עֲלֵי חַטָּאת גְּדֹלָה – גרמת לו לחטוא בחטא כזה גדול. איזה דברים הוא עשה לך, כמה סבל וצרות עשו לך עד שנאלצת לעשות מה שהם ביקשו.⁵⁴

(כב) אהרן עונה למשה שתי תשובות: א. וַיֹּאמֶר אַהֲרֹן אֵל יִחַר אֵף אֲדֹנָי⁵⁵ – אל תכעס.⁵⁶ **אָתָּה יָדַעְתָּ אֶת הָעָם** – אתה מכיר את העם. **כִּי – ש... בְּרַע**⁵⁷ **הוּא** – בתוך הרע הוא, כלומר – שהוא בתוך הערב רב (אב"ע"ז, מובא באבי עזרי). ('ברע' אותיות 'ערב', בעל הטורים) זו הסיבה הראשונה – איך אני יכול לעמוד מול הערב רב⁵⁸.

⁴⁹ תלמידים תשע"ד: שאל תלמיד יקר: הרי זה כבר לא עדות? ענה תלמיד אחר – לא מצליחים להרגיש את הלוחות אך הם קיימות. פלאי פלאות! (הרחבתו בדברים עמוקים קצת בעקבות החידושים המופלאים של התלמידים).

⁵⁰ הפעלה: כתבתי מילה על דף דק, ושאלתי אותם מה כתוב, כשהדף עמד הפוך, כך ראינו איך נראה כתב מראה. אפשר לתת להם משימה בהפסקה לכתוב כתב מראה.

⁵¹ הרחבה: כמו אבא שהבן שלו חטא חטא גדול – עזב את הארץ או התחתן עם נוכריה. כשחבר שלו ישאל – מה שלום הבנים שלך. הוא לא יספר לו מהעושה אותו הבן, רק יאמר לו – הוא עובד. לא יפרט מה מצבו.

⁵² הפעלה: התלמידים השמיעו את סוגי הקולות האלו.

⁵³ תלמידים תשע"ד: שאלנו: למה משה שבר את הלוחות ולא שמר אותם? ענו התלמידים – כי כזה דבר קדוש ועליון לא יכול להיות כאשר עם ישראל ירד בדרגתו. ולמה לא שבר אותם בהר? כדי שעם ישראל יראה ששובו ויזדעזעו ממה שהוא עשה. שאל תלמיד אהוב: אז אם כן – למה שבר בתחתית ההר ולא בתוך המחנה? משמע שחזר אחורה.

⁵⁴ הוספה: אין כאן תוכחה לאהרן אלא שאלה, כך מסבירים ברש"י כפשוטו. יש הסבר יפה של הרש"י הרש – הרי אני שרפתי את העגל ואף אחד לא התנגד, אם כן, מה עשה לך העם הזה שחששת לעמוד לפניו.

⁵⁵ הוספה: מכאן משמע קצת שמשו כעס על אהרן. ויכול להיות שאחרי שאהרן הסביר לו הוא כבר לא כעס.

⁵⁶ חידה: אפה עוד הוזכרה הלשון הזאת? בתחילת ויגש.

⁵⁷ חידה: אפה עוד כתוב 'ברע'? בשמות פרק ה' 'ויראו השוטרים כי ברע הוא'. בחומש בראשית 'ברע מלך סדום'. ובשיר הידוע ברע'לא צא החוצא, או לב טהור ברע לי...

(כג) כאן טוען אהרן את הטענה השניה – אני ניסיתי לדחות אותם כמה שיותר, עד שמשה יגיע⁵⁹. **וַיֹּאמְרוּ לִי עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יִלְכוּ לִפְנֵינוּ כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מָה הָיָה לוֹ** – אהרן מזכיר את הבלבול הגדול ששרר בעם באותו זמן.

(כד) **וְאָמַר לָהֶם לְמִי זֶהָב, וְיֹשֶׁבֶת הָאֶרֶץ לְמִי יֵשׁ זֶהָב, וְיֹשֶׁבֶת הָאֶרֶץ לְמִי יֵשׁ זֶהָב, וְיֹשֶׁבֶת הָאֶרֶץ לְמִי יֵשׁ זֶהָב, וְיֹשֶׁבֶת הָאֶרֶץ לְמִי יֵשׁ זֶהָב** – רק שאלתי למי יש זהב, וישר – **הַתְּפָרְקוּ** – הם הורידו את הזהב, **וַיִּתְּנוּ לִי וְאֶשְׁלַכְהוּ בְּאֶשׁ⁶⁰** – השלכתי את הנזמים לאש על מנת להתיך אותם, ואח"כ התוכנית של אהרן היתה לצור בחרט, אך פתאום... (עיין ספורנו) **וַיֵּצֵא הָעֶגְלָה הַזֶּה⁶¹**.

(כה) **וַיֵּרָא מֹשֶׁה אֶת הָעָם כִּי – ש... פָּרַע הוּא – מגולה, התגלה החטא שלו בעיני כל⁶². כִּי – בגלל ש... פָּרַע הָאֶרֶץ – כי אהרן גילה את החטא. לְשִׂמְצָה בְּקִמְיָהֶם – וזה משמיע ומבזה את העם בעיני השונאים הקמים עליהם לרעה.**

הריגת החוטאים. דגשים: מסירות הנפש של הלויים. הבנת החוטאים שהם צריכים לקבל את עונשם.

(כו) משה רבינו רוצה להסיר את חילול ד' – את ה"שמצה בקמיהם", ולכן הורג את החוטאים בפרהסיא, להראות שאנחנו מוקיעים את החוטאים, וזה קידוש ד' (רמב"ן). **וַיַּעֲמֵד מֹשֶׁה בְּשַׁעַר מַחֲנֵה – בכניסה למחנה. וַיֹּאמֶר מִי לְד' אֱלֹהֵי – מי שבכל ליבו מלא דבקות בד' ומסירות לדבר ד' – שיבא אלי (הנצי"ב). וַיֵּאָסְפוּ אֵלָיו כָּל בְּנֵי לֵוִי – לא היה אחד מבני לוי שחטא, ולא רק זה, כולם חזו לגמרי לשם שמים! ברור שהיו עוד כאלו משבטים אחרים שגם לא עבדו, ויכול להיות שגם הם הגיעו (בכור שור. וכי 70 זקנים לא באו?!), אלא ששבט שלם שלא חטא היה רק שבט לוי (וכן מביא אוה"ח כ"ח וצרור המור). אך מרש"י נראה שרק משבט לוי באו, כנראה כי רק הם היו ממש ממש לשם שמים לגמרי⁶³.**

(כז) **וַיֹּאמֶר לָהֶם פֹּה אָמַר ד' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל – אפה אמר? "וזובח לאלוקים יחרם". שִׁימוּ אִישׁ תְּרֻבוֹ עַל יָרְכוֹ – זהו המקום בו שמים את החרב⁶⁴. עֲבְרוּ וְשׁוּבוּ – תעברו ממקום למקום, תלכו ותחזרו. מִשְׁעַר לְשַׁעַר בְּמַחֲנֵה – בכל המקומות במחנה. וְהָרְגוּ – אפילו אִישׁ אֶת אָחִיו – אחיו מאימו⁶⁵. וְאִישׁ אֶת רֵעֵהוּ – חברו. וְאִישׁ אֶת קָרְבוֹ – שאלנו מה החידוש. היתה פה מסירות נפש גדולה, שהרי היו יכולים לפגוע בהם. רק מי שהוא כולו "לד", היה מסוגל לעשות זאת, וזה התאים לשבט לוי.**

(כח) **וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי לֵוִי כְּדַבַּר מֹשֶׁה – הלכו ממקום למקום, חיפשו את החוטאים, ביררו שבאמת יש עדים והתראה ואז הרגו אותם. (כאן לא כתוב 'כל' בני לוי, כי לא כולם העיזו לעשות את הדבר הזה. אוה"ח⁶⁶) וַיַּפֵּל מִן הָעָם בַּיּוֹם הַהוּא כֶּשֶׁלֶשֶׁת אֲלָפֵי אִישׁ – בערך 3000. אלו היו מי שחטאו בע"ז ממש, והיו עדים והתראה. אמנם מי שחטא בע"ז חייב סקילה, אך כאן יכול להיות שהיה להם דין כמו של עיר הנידחת שדינם הריגה בסייף. יש פה דבר נפלא – באים קבוצה קטנה להילחם נגד רבים, ואינם מפחדים, ויותר נפלא – לא שמענו שבני ישראל נלחמו עם שבט לוי, אלא הם הבינו שזה דינם, זהו המשך החזרה בתשובה של עם ישראל – החלק השני.**

(כט) **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֵלֹאֵי יָדְכֶם הַיּוֹם לְד' – תקבלו עליכם מינוי מיוחד, "למלא את הידים" הכוונה שיש עכשיו ביד תפקיד. על אהרן ובניו כבר למדנו שיש להם תפקיד, (גם שם יש את הניסוח למלא את הידים), עכשיו גם בני לוי זכו לתפקידים מיוחדים [לשורר, לשמור ולשאת את הכלים]. כִּי – בגלל שהרגתם אִישׁ בְּבָנוֹ וּבְאָחִיו – איש את בנו (בן ביתו) ואת אחיו (מאם). כלומר – תמלאו את ידכם בזכות שהרגתם אפילו איש את קרובו. כפי שאמרנו זה מצריך מסירות נפש גדולה. [הזכרנו את עקידת יצחק, אוה"ח כ"ט]. וְלָתֵת עֲלֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה – ובזכות זה תקבלו היום ברכה מד'. הברכה זה שתהפכו להיות השבט הנבחר (אבע"ז). הפעולה של הלויים דומה לאילן שיש בו ענפים רעים וכדי שהאילן יצמח צריך לזמר את הענפים הרעים, כמובן זה נעשה רק מציווי אלוקי, ועי"ז אין ח"ו פגיעה במידת הרחמים של הלויים בדומה לעקידת יצחק (אוה"ח).**

תפילת משה. דגשים: מסירות הנפש הגדולה של משה ואהבתו את עם ישראל אהבה בלי גבול.

⁵⁸ כך אני מבין את הדברים וצ"ע.
⁵⁹ הרחבה: סיפורי סיפור על ילדה בת 13 שהיתה צריכה לשמור על שני אחיה, וההורים אמרו שיגיעו בשעה 4. הילדים רצו לקחת את הממתקים שמיועדים לשבת ולימי הולדת. היא ידעה שלא יעזור שהיא תסרב, ולכן היא ניסתה לדחות אותם: קודם נסדר את הבית, נעשה רשימה ותבחרו וכו' וכו' הגיע 4 ועשרה, ההורים לא הגיעו, וכבר 2 הילדים לקחו את האצבעות שוקולד ואכלו אותם. ההורים הגיעו אחרי 5 דקות ושאלו – מה עשית לאחים שלך? אז היא הסבירה וכו'.
⁶⁰ תלמידים תשע"ד: דייק תלמיד אהוב מזה שכתוב פה "ואשליכה" ולא ואשליכם" שלא מדובר על כל הנזמים, אלא על דבר אחד שלם.
⁶¹ צ"ע: שאלה גדולה איך להסביר את הפסוקים האלו. בפסוק ד' הפשט שאהרן עשה בעצמו. אמנם הקשה הרב נחום – אם כך היה צריך לקחת יומים, ונראה לי שאינו קשה כיוון שהערב רב לא היו מרשים לו לעשות כל כך לאט. אך השאלה איך נסביר פה. וצריך לומר כמו שכתבנו בפנים. ובשפ"ח יש עוד הסבר – שלא אמר את האמת כאן. הרב נחום הציג להסביר ששם אהרן רק התכוון לעשות את העגל ולא עשה, כי ישר לקחו אותו וזה דוחק במילים. יש אפשרות נוספת להסביר את המילים ויצר אותו בחרט – שהוא הכניס הכל בתוך סודר (הסבר ראשון ברש"י) ולפי זה מובן שהוא הכניס לאש ונוצר מעצמו העגל, אך גם זה – להסביר שיש פה כישוף שיצר עגל לא יודע אם כדאי להסביר (תלמיד שאל – שיעשו כישוף שמשה יגיע... זה מבלבל להכניס פה כישופים).
⁶² הוספה: מובא בשל"ה שאהרון ידע שנתחייבו ישראל כליה כבר כשחשבו לעבוד, ורצה שהמחשבה לעבוד ע"ז תצא אל הפועל, שאם לא כן יומרו הגויים שסתם ד' הרג את עם ישראל.
⁶³ הוספה: כן נראה ברש"י שהסביר הרגו איש באחיו – מאימו. ואם היו גם משבטים אחרים לא היה צריך לדחוק כן.
⁶⁴ תלמידים תשע"ד: שאל תלמיד אהוב: החרב צריכה להיות שלופה? ותיירץ תירוץ נפלא: זה אם היו באים להלחם, אך כאן באו לפסוק דין של הרשעים, ואם היו באים בתור מלחמה הרשעים לא היו חוזרים בתשובה לפני כן, אך בדרך הזאת הם חוזרים בתשובה ויודעים שזה דינם.
⁶⁵ תלמידים תשע"ד: שאלו התלמידים האהובים: איך יכול להיות שהרגו אחים? הרי בני לוי לא חטאו? א. הכוונה אח מאם, בפסוק כ"ט ראינו שגם הרגו את הבנים, הכוונה בן של בת שהוא גם ישראל ולא משבט לוי (רש"י ב"וזאת הברכה"). ב. כל ישראל אחים. ג. היו גם כאלו שלא היו משבט לוי שהיו שותפים בהריגה, והם הרגו את האחים שלהם. ד. הכוונה שגם אם היה למישהו אח שצריך להרוג הוא מוכנים להרוג. אמרתי שיש מקום שכתוב שכל 3000 היו מהערב רב (בזוהר), הקשה תלמיד – אם כן איך יכול להיות שזה אח מאם? צריך לומר כתירוץ ד'.
⁶⁶ באוצר מפרשי הפשט מביא זה בשם אבע"ז.

(ל) **וַיְהִי מִמִּקְרַת⁶⁷** – ב"ז בתמוז נשתברו הלוחות, ב"ח בתמוז⁶⁸ משה שרף את העגל והרגו את החוטאים, עכשיו אנו ב"ט בתמוז. **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם הַטְּאֵתֶם הַטְּאֵה גְדֹלָה** – משה עולה לבקש שד' יסלח לעם ישראל, אך חשוב לו להדגיש לעם שזה לא מגמד את גודל העוון. וכמובן, לולי תשובתם של עם ישראל אין משמעות לתפילתו של משה ולכן על עם ישראל לשוב בתשובה, ובשביל לשוב בתשובה הם צריכים להבין את גודל החטא (ספורנו). **וַעֲתָה אֲעֲלֶה אֶל ד'** – להר סיני. **אוּלַי אֲכַפְרָה בְּעַד חַטְאֵתְכֶם** – אבקש שד' יכפר לכם על החטא⁶⁹. אמנם ד' אמר שלא יכלה את בני ישראל, אך עדיין לא כיפר להם על החטא, ומי יודע איזה עונש כבד יוטל על עם ישראל.

(לא) **וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל ד'** **וַיֹּאמֶר אֲנִי** – לשון בקשה (אונקלוס), משה מתחנן לפני ד'. הזכרנו שמשה התפלל 40 יום בצוף בלי לישון ובלו לאכול, המון תפילות. כל כולו היה למען עם ישראל, לכפר להם על החטא. **הַטְּאֵה הָעָם הַטְּאֵה גְדֹלָה** – אינני יכול לומר – זה לא חטא כל כך גדול, תסלח להם (מלבי"ם). **וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב** – אלוהים מזהב.

(לב) **וַעֲתָה אִם תִּשָּׂא חַטְאֵתְכֶם** – תסלח להם, תרים מהם את החטא – מצויין. **וְאִם אֵין** – ואם לא. **מִחֲנִי נָא** – תמחה אותי בבקשה. **מִסְפָּרָה אֲשֶׁר פָּתַבְתָּ** – מספר הזכויות, שם כתבת את כל הזכויות שלי. כלומר – תקח את כל הזכויות שלי ותעביר אותם לטובת עם ישראל, ואז ממילא לא ישאר לי זכויות (ספורנו). אני מוכן לסבול את עונשם (רמב"ן). פלאי פלאות, איזו מסירות נפש. משה רבינו כל כך אוהב את עם ישראל והוא מוכן לאבד את כל הזכויות שלו ואת כל העולם-הבא שלו (הרצ"ה, וכן אגרת תקנ"ה) למען עם ישראל. אפילו שהם חטאו בחטא כל כך גדול הוא עדיין אוהב אותם בכל ליבו.

(לג) **וַיֹּאמֶר ד' אֶל מֹשֶׁה מִי אֲשֶׁר חָטָא לִי אֲמַחֲנֵנוּ מִסְפָּרֵי** – אי אפשר למחות ולבטל את הזכויות שלך, שהרי אתה לא חטאת. מי שעשה זכויות יקבל שכר ומי שחטא יענש (ספורנו). אבל כפי שנראה ד' מקבל את התפילות של משה רבינו וזוקף את הזכויות של משה לטובת עם ישראל בלי לבטל ממנו את הזכויות (ע"פ העמ"ד).

(לד) **וַעֲתָה לָךְ נָחָה אֵת הָעָם** – תוביל את העם. **אֶל אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לָךְ** – אל המקום שדיברתי איתך, אל א"י. **הֲנֵה מִלְאָכֵי יְלָךְ לִפְנֵיךְ** – עונש ראשון. הקב"ה לא ילך בעצמו עם עם ישראל אלא מלאך. **וּבַיּוֹם פְּקָדֵי** – כשאזכור ואעניש את עמ"י על חטא כלשהו – **וּפְקָדֹתַי עֲלֵיהֶם חַטְאֵתְכֶם** – אני אצרף להם חטא זה. לפני שמשה התפלל התכוון הקב"ה להעניש אותם בבת אחת, אך בזכות תפילותיו של משה אומר הקב"ה שהעונש ינתן טיפין טיפין⁷⁰. אנו רואים כמה חמור החטא הזה שגם כשהקב"ה סולח, עדיין עונש חייב להגיע.

(לה) **וַיִּגַּף ד' אֵת הָעָם⁷¹** – הרג אותם במגיפה, מדובר על החוטאים בעדים וללא התראה. **עַל אֲשֶׁר עָשׂוּ אֵת הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשָׂה אֶהְרֹן⁷²** –

העונש על חטא העגל – ד' לא בקרבנו. דגשים: ההבנה שחטא לא נמחה כל כך בקלות, ואפילו שעם ישראל שב בתשובה, ואפילו שמשנה כל כך הרבה מתפלל עדיין נענשו בעונש גדול שד' לא איתם. הבנת משמעות העונש שזה פועל יוצא מן החטא – עם ישראל התרחק על ידי העגל, אז ד' נהיה רחוק ממנו.

פרק ל"ג (א) וַיִּדְבַּר ד' אֶל מֹשֶׁה – נראה שזה נאמר ב40 יום האמצעיים שמשה רבינו בהר. **לָךְ עֲלֶה מִזֶּה אֵתָה וְהָעָם אֲשֶׁר הִעֲלִית מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם** – תעלו מכאן לא"י. א"י גבוהה מכל הארצות, ולא"י רק עולים. [נזכרנו שלעיל היה כתוב "לך רד" והכוונה הייתה מן ההר, אך הסברנו שמשה יורד ממדרגתו, כאן כשכבר נמצאים באמצע תהליך התשובה, הקב"ה אומר למשה – תעלה, עכשיו אתה עולה במדרגה לעומת הירידה שירדת לפני כן]. **אֶל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב לֵאמֹר לְיִצְרָעֵל אֶתְנֶנָּה:**

(ב) **וַיִּשְׁלַחְתִּי לְפָנֶיךָ מַלְאָךְ** – יש כאן פירוט של מה שנאמר בפרק הקודם בפסוק ל"ד (רבינו מיוחס). ד' ישלח מלאך, ולא ילך בעצמו. **וַיַּגְרִשְׁתִּי** – אני אגרש דרך המלאך. רואים שעדיין ד' איתנו (שכתב לשון 'וגרשתי'), אלא שאין זה השראת שכינה בצורה ישירה. **אֵת הַכְּנַעֲנִי הָאֲמֹרִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִיטִּי וְהַיְבוּסִי** – מה עם הגרשתי? ראינו כבר כמה פעמים שהוא לא נכתב, כי ברח מעצמו (אפה ראינו?).

(ג) **"לך עלה מזה" (פסוק א')**, לאן? – **אֶל אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ** "ושלחתי לפניך מלאך" (פסוק ב'), למה? – **כִּי לֹא אֲעֲלֶה בְּקִרְבְּךָ** – ומדוע? **כִּי עִם קִשָּׁה עָרְפָה אֵתָה** – ועלול אתה שוב לחטוא, ואז – **כִּי אֲכַלְךָ בְּדַרְךָ** – שמא אכלה אותך בדרך לא"י. כי אינו דומה מי שחטא לפני רבו למי שחטא שלא בפני רבו. מי שמצייר עם הטושים על הלוח כשאני נמצא עושה מעשה יותר חמור מאשר כשהוא לבד בכיתה ועושה זאת, כמו כן מי שמדבר באמצע שיעור כשהרב נחום פה עושה מעשה חמור יותר.

(ד) **וַיִּשְׁמַע הָעָם אֵת הַדְּבָר הַרְעָה הַזֶּה** – שהקב"ה לא יעלה איתם לא"י, אלא רק ע"י מלאך. **וַיִּתְאַבְּלוּ** – כי השכינה לא תשרה עימם. וכיצד התאבלו? (כן משמע ברשב"ם) **וְלֹא שָׁתו** – לא שמו **אִישׁ עֲדִיזוּ עֲלָיו** – איש תכשיטו, עם ישראל לא שמו על עצמם את התכשיטים שהיו רגילים לשים.

⁶⁷ פתיחה: ציירתי על הלוח 3 הרים, הם היו צריכים להבין מה זה. אח"כ כתבתי על כל הר מה עשה משה באותם 40 יום ואת התאריכים.

⁶⁸ צ"ע – מנין לי שלא שרף את העגל באותו יום, והעליה הבאה הייתה ב"ח?

⁶⁹ הסבר רש"י נראה לי קשה, רש"י התקשה – הרי לא משה הוא המכפר על החטא, ולכן מסביר שמשה יקנח את החטא ע"ש ובשפ"ח.

⁷⁰ פתיחה: פעם גנבו למלך את הטבעת שלו. המלך אמר שמי שגנב את הטבעת יזרקו עליו אבן גדולה. בסוף התגלה שזה הבן שלו. שבוע שלם התהפך המלך ולא ידע כיצד יקיים את גזר הדין, עד שבא אליו איש חכם ואמר לו לפורר את האבן לאבני חצץ וכל פעם לזרוק עליו קצת. כך הקב"ה – ובימים פקדי ופקדתי.

⁷¹ צ"ע מתי זה בדיוק קרה.

⁷² תלמידים תשע"ד: שאל תלמיד אהוב: למה להזכיר שאהרן עשה, הרי זה יכול לבזות אותו? שאלה נפלאה זו שאלה האוה"ח, וענה: להיפך, התורה באה לומר – אל תחשוב שאהרן עשה את העגל, אלא הם עשו את העגל שעשה אהרן.

(ה) **וַיֹּאמֶר ד' אֶל מֹשֶׁה אָמַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** – אל תצטערו על זה שאני לא עולה בקרבכם, כי זה לטובתכם. **אַתֶּם עִם קִשָּׁה עַרְף** – ועלולים לחטוא. **רַגַע אֶחָד אֲעִלֶה בְּקִרְבְּךָ וְכִלְיֹתֶיךָ** – אם אעלה בקרבך, אז ברגע אחד של כעס אני אכלה אותך. ולכן עדיף לכם שהמלאך הוא שיוביל אתכם לא"י. **וְעַתָּה** – ועכשיו, ישנו עונש ישיר - **הַרְדֵּךְ עֵדֶיךָ מֵעַלְיָךְ** – תוריד את התכשיטים מעליך. קשה, הרי עם ישראל כבר הורידו? א. הורידו חלק, ד' מצווה שיורידו הכל (רמב"ן). ב. חלק הורידו, ד' מצווה שכולם יורידו. ג. הורידו לזמן קצר וד' מצווה שיורידו לתמיד (שפ"ח, רס"ג). ד. הורידו את התכשיטים, עכשיו ד' מצווה שיורידו את הכתרים שקיבלו בהר סיני כשאמרו נעשה ונשמע (כלי יקר). **וְאֵדְעָה מָה אֲעִשֶׂה לָּךְ** – ואני יודע באיזה עונש אני עתיד להעניש אותך.⁷³

(ו) **וַיִּתְנַצְלוּ** – ויסירו, ויורידו. **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֵדֵיכֶם מִהָר חוֹרֵב** – את התכשיטים או את הכתרים שהיו להם מהר סיני.

(ז) **וּמֹשֶׁה יָקַח אֶת הָאֹהֶל** – לשון הווה, לקח את האוהל. **וַנִּטָּה לוֹ** – והקים את האוהל (אונקלוס). **מַחֲוִיץ לַמִּתְּנָה** – כי ד' לא שורה בתוך המחנה, ולא יוכל להתגלות אליו בתוך המחנה (רמב"ן). **הִרְתַּק מִן הַמִּתְּנָה** – כמה רחוק? אלפיים אמה, כמו הארון בספר יהושע. וכך יוכלו בני ישראל ללכת אל משה רבינו בשבת, כי בשבת אפשר ללכת עד אלפיים אמה. **וְקָרָא לוֹ אֹהֶל מוֹעֵד** – כמו שהמשכן נקרא אהל מועד, כך גם האהל של משה נקרא אהל מועד, שכשד' רוצה בזמן מסוים להתגלות למשה, הוא מתגלה לו דרך האהל. **וְהָיָה כָּל מִבְּקֶשׁ ד' – כל מי שרוצה לשמוע את דבר ד' – את התורה שד' אומר למשה. יצא אל אהל מועד אשר מחוץ למִתְּנָה:**

(ח) **וְהָיָה כִּצְאֹת מֹשֶׁה** – כאשר יוצא משה מן המחנה אל האהל יקומו כל העם וינצבו איש פתח אהליו – הכריזו – עכשיו משה יוצא, ובאותו רגע היה מעמד נפלא – כל עם ישראל עומד כל אחד בפתח של האהל שלו. **וְהִבִּיטוּ אַחֲרֵי מֹשֶׁה עַד בָּאוּ הָאֹהֶלָה** – עם ישראל שמח שיש לו מנהיג כה גדול ונפלא שהשכינה מדברת עימו.

(ט) **וְהָיָה כִּבְּאֵ – כאשר בא מֹשֶׁה הָאֹהֶלָה – אל האוהל שלו. יָרַד עֲמוּד הָעָנָן** – שנמצא למעלה, כפי שלמדנו – "לא ימיש...". **וְעָמַד פֶּתַח הָאֹהֶל וַדָּבָר – ד' עם מֹשֶׁה:**

(י) **וַרְאָה כָּל הָעָם אֶת עֲמוּד הָעָנָן עֹמֵד פֶּתַח הָאֹהֶל וְקָם כָּל הָעָם וַהֲשִׁמְתוּוּ אִישׁ פֶּתַח אֹהֶלֹו** – כאן אנו רואים המשך התעלות של עם ישראל. עם ישראל שממנו היו כאלו שהשתחוו לע"ז, משתחוים כעת לשכינה.

(יא) **וַדָּבָר ד' אֶל מֹשֶׁה פָּנִים אֶל פָּנִים** – בשונה מנביא רגיל שנופל על פניו, משה עומד על רגליו (ספורנו). **כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ** – בשפה רגילה, בשונה מנביא רגיל שד' מדבר איתו בחידות (ספורנו). אחד מעיקרי האמונה זה שמשה הוא אדון לכל הנביאים, ובבואתו שונה מכל נבואה. **וַיִּשָׁב אֶל הַמִּתְּנָה** – התורה מדגישה שמשה לא נשאר כל הזמן באהל, משה יודע שהוא צריך לרומם את עם ישראל ללמד אותם ולקרב אותם (תנחומא). **וּמִשְׁרָתוֹ הַיּוֹשֵׁעַ בֶּן נוּן** – רמב"ן: בינון – פירושו הנבון. **נָעַר** – עשינו חשבון שהוא בן 456⁷⁴ א"כ מה הכוונה נער? נער זה משרת של מישוהו חשוב (ביחס לאיש החשוב הוא נער), רמב"ן. אפשרות נוספת – הוא היה לומד תורה מאז שהיה נער (מוסף רש"י). **לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֹהֶל** – לא יצא מתוך האהל. גם כאשר משה הלך לעם יהושע נשאר כל הזמן ללמוד בהתמדה עצומה (העמ"ד).⁷⁵

בַּקִּשְׁת מֹשֶׁה שְׂדֵי יֶלֶךְ עִימָנוּ. דגשים: הרצון הגדול לשכינת ד', אפילו שזה יכול לגרום לעונשים גדולים לעם ישראל. כוחה הגדול של התפילה. כוחו הגדול של משה רבינו.

(יב) **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֵל ד' רָאָה** – תתבונן.⁷⁶ **אַתָּה אָמַר אֵלַי** – אמרת לי. **הַעֵל – תעלה אֶת הָעָם הַזֶּה** – לא"י. **וְאַתָּה לֹא הוֹדַעְתָּנִי** – לא הודעת לי **אֶת אֲשֶׁר תִּשְׁלַח עִמִּי** – קשה: הרי ד' הודיע למשה "ושלחתי לפניך מלאך"?! אלא הפירוש: מה שהודעת לי שתשלח לפנינו מלאך, זה כאילו לא נחשבת הודעה כי איננו רוצים מלאך אלא אנחנו רוצים שאתה בעצמך תלך עימנו.⁷⁷ **וְאַתָּה אָמַרְתָּ** – מכאן עד סוף הפסוק, זה מה שד' אמר: א. **יְדַעְתִּיךָ בְּשֵׁם** – בחרתי בך (כמו שלמדנו על בצלאל "קראתי בשם"). שאתה חשוב יותר משאר בני אדם, לכן אני קורא לך בשם שלך.⁷⁸ ב. **וְגַם** – אמרת לי - **מִצְאָת חֵן בְּעֵינַי:**

(יג) **וְעַתָּה אִם נָא** – ועכשיו, בבקשה, אם באמת **מִצְאָתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ** – שברור שזו האמת.⁷⁹ **הוֹדַעְתָּנִי נָא אֶת דְּרָכְךָ** – תודיע לי את הדרך בה נלך לארץ ישראל. שזה הכוונה שאתה תהיה המוביל שלנו ולא מלאך (רשב"ם). **וְאֵדְעָה** – וכך אני, וכל עם ישראל נוכל לדעת

⁷³ תשע"ד: ואחלטי מה לעשות לעם ישראל. כוונת בורא עולם, שכיוון שהוא רואה את הצער שלהם על זה שהשכינה לא תלך איתם, זה מלמד כמה הם אוהבים את הקב"ה וחפצים בקרבתו, ולפי 'דיעה' זו יחלטי כמה ואיך להעניש אותם (ע"פ הרמב"ן).

⁷⁴ יהושע נפטר אחרי שסיימו לנחול את הארץ. היו 7 שנות כיבוש ו7 שנות חלוקה. אנו נמצאים בשנה הראשונה לצאתם ממצרים, א"כ יש עוד 40 שנה עד שיכנסו לארץ. 40+14 = 54. יהושע נפטר בגיל 110, א"כ כעת הוא בן 56.

⁷⁵ תלמידים תשע"ד: שאל אחד התלמידים האהובים: מתי הקים משה את האהל? הרי הוא היה עולה להר סיני?! זאת שאלה שהתחבטני בה רבות. וב"ה מתלמידי יותר מכולם, ענו התלמידים תשובות נפלאות: ואלו דבריהם של כמה מן התלמידים יחד: מדובר כאן אחרי ירידתו הראשונה או השנייה של משה מן ההר, משה רבינו לא יודע אם ד' יקרא לו שוב לעלות או לא. וכעת הוא צריך לקבל נבואה לא מההר. איך יקבל משה את הנבואה? בשביל זה הקים את האהל. למחרת כבר ד' קרא לו, וא"כ בפועל הזמן שמשה רבינו היה באהל זה רק או בעיקר מאחרי י"כ. כך נראה להבין מדברי הרמב"ן.

⁷⁶ צ"ע איך להסביר. רש"י, ספורנו.
⁷⁷ ברש"י כפשוטו מסבירים ע"פ גוי"א: אתה לא הודעת לי אם אתה מקבל את הבקשה שאתה בעצמך תלך איתנו. וקצת קשה לי, הרי ד' הודיע שהוא לא מקבל את הבקשה הזאת.

⁷⁸ הסבר נוסף של האוה"ח: ושמך ד' לא נודעתי להם, ולך נודעתי בשם ד'.

⁷⁹ הרחבה: כמו שאבא אמר לבנו "אם אני אבא שלך אתה חייב לעשות מה שאני אומר.

⁸⁰ תשע"ד: הוֹדַעְתָּנִי נָא אֶת דְּרָכְךָ – תודיע לי את הדרך בה אתה מנהיג את עולמך. בשביל מה משה רוצה לדעת עכשיו מה דרך ההנהגה של ד'? **וְאֵדְעָה לְמַעַן אֲמַצָּא חֵן בְּעֵינֶיךָ** – למען אדע מה שכר אתה נותן למוצאי חן בעיניך.

ולהכיר אותך. כלומר – ללמוד מדרכיך. **לְמַעַן אֶמְצָא חֵן בְּעֵינֶיךָ** – כדי שאראה שבאמת אני מוצא חן בעיניך. **וְרָאָה כִּי עֲמָךְ הַגּוֹי הַזֶּה**⁸¹ – משה מתחנן לד' שיסכים ללכת עם עם ישראל, כי הגוי הזה הוא העם שלך – אתה יצרת אותו (בדומה לטענה שאמר משה רבינו ב"ויחל...")⁸².

(יד) וַיֹּאמֶר פָּנֵי יַלְכוּ – הקב"ה מקבל את בקשתו של משה רבינו ואומר – אני אלך אתכם ואחזור להשרות את שכניתי בתוכם. הפנים זה השכינה. **וַתִּנְחַמְתִּי לָךְ** – ואניח לך מכל האויבים מסביב (רשב"ם).

(טו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֵין פָּנֶיךָ הַלְכִים אֶל תַּעֲלֹנוּ מִזֶּה – משה רבינו מאוד שמח בתשובתו של ד', ואומר – אם לא היית מסכים לא היה טעם להעלות אותנו מזה, כי בלי השראת השכינה אין לעם ישראל מה לעשות בא"י. משה רבינו שמח בזה אפילו שהוא יודע שכשד' הולך אם יש חטא העונש יהיה הרבה יותר גדול.

(טז) וּבִמָּה יִוָּדַע אֲפֹאֶם⁸³ **כִּי מִצְּאִתִּי חֵן בְּעֵינֶיךָ אָנִי וְעַמְּךָ** – הרי איך נדע – אנחנו והגויים – שאני ועם ישראל מצאנו חן בעיניך. **הֲלוֹא בְּלִכְתֶּךָ עִמָּנוּ** – רק על ידי זה שאתה בעצמך הולך עימנו. **וְנִפְלִינוּ אָנִי וְעַמְּךָ** – שנהיה מובדלים לטובה. **מִכָּל הָעַם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה**⁸⁴ – מכל הגויים. יש כאן בקשה נוספת: לא רק שתשרה שכניתך עלינו, אלא שהשכינה תשרה רק עלינו ולא על הגויים. ואכן לכל עם יש שר ששולט עליו, ורק לעם ישראל אין שר, כי ד' הוא האלוקים.

(יז) וַיֹּאמֶר ד' אֶל מֹשֶׁה גַם אֶת הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֲנִישָׁה – שלא אשרה שכניתי על הגויים. **כִּי** – בגלל ש... **מִצְּאִתִּי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְאֲדַעְךָ בְּשֵׁם** – אנו רואים שיש פה התעלות של עם ישראל מדרגה אחר מדרגה, בזכות מסירות הנפש והתפילה הגדולה של משה רבינו.

בַּקֶּשֶׁת מֹשֶׁה לִרְאוֹת אֶת כְּבוֹד ד'. דגשים: המדרגה הגבוהה שמשה ועם ישראל מגיעים בעקבות תפילת משה ומסירות נפשו. הרצון הגדול של משה להתקרב לד'. יראת ד' – יש מדרגות שאי אפשר להשיג. מידות טובו והשגחתו של ד' – להיטיב לברואיו. כמה איננו מבינים את הפסוקים האלו.

(יח) וַיֹּאמֶר – עד לפני לא הרבה זמן עם ישראל היה בתחתית המדרגה, משה רבינו רואה שבזכות התפילות שלו ד' מתרצה, וחפץ בעם ישראל. משה מנצל את ההזדמנות ומבקש בקשה מופלאה מאוד. **הֲרֹאֲנִי נָא אֶת כְּבוֹדְךָ** – את המדרגה הכי עליונה שאפשר לראות. הרי נביא נקרא 'רואה'. נביא יכול לראות הרבה דברים עליונים. משה רבינו מבקש לראות את הדבר הכי עליון שיכול להיות. אנו לא מבינים כלום במדרגות האלו.

(יט) וַיֹּאמֶר - ד' עונה למשה שאת הבקשה הגדולה הזאת הוא לא יכול לקבל, כפי שיבואר בפסוק הבא. אבל ד' אומר למשה שהוא יגיד לו דבר אחר נפלא מאוד: **אָנִי אֶעֱבִיר כָּל טוֹבִי עַל פְּנֶיךָ** – אני אלמד אותך את ה'טוב' שלי, הדרך הטובה שבה אני פועל בעולם. (אלו יג' מידות רחמים שיובאו בהמשך). **וְקִרְאתִי בְּשֵׁם ה' לְפָנֶיךָ** – אני אגיד לך (דרך י"ג מידות הרחמים) את ההתגלות שלי בעולם (ע"פ הספורנו). ומה היא ההתגלות? **וַתִּנְחַמְתִּי אֶת אֲשֶׁר אָהֶךָ** – שאני נותן מתנת חינם למי שאני מחליט. **וְתִמְתִּי אֶת אֲשֶׁר אָרַחֶם** – ומרחם על מי שאני מחליט. ועל ידי שתדע את המידות האלוקיות שמשפיעות טוב על העולם לחון ולרחם, ותגיד אותם בכך תעורר רחמי שמים, כמו שנלמד בעז"ה בפרק הבא.

(כ) וַיֹּאמֶר – אבל מה שביקשת, לראות את כבודי, זה אי אפשר - **לֹא תוּכַל לִרְאוֹת אֶת פָּנֵי כִּי לֹא יִרְאוּ הָאָדָם וְחַי** - עוד לפני שיראה אותו כבר ימות, מרוב הקדושה העליונה. ואפילו משה רבינו לא יכול לראות. סיפרנו על ר' יהושע בן חנניה שהמחיש זאת לקיסר הרומאי ע"י השמש: א"א להסתכל בשמש אלא רק באור ובחום שהיא משפיעה.

(כא) וַיֹּאמֶר ה' הִנֵּה מְקוֹם אֲתִי - יש מקום בהר סיני. **וַנִּצְבְּתָה עַל הַצּוּר** - ואתה תעמוד שם על הסלע, שם אלמד אותך את דרכי טובי.

(כב) וְהִיָּה בְּעֵבֶר כְּבֹדִי – כשאני אעבור שם. איננו מבינים מה הכוונה. תהיה התגלות מאוד מאוד גדולה שמשעה לא מסוגל לראות אותה. **וְשָׁמַתִּי בְּנִקְרַת הַצּוּר** - אשים אותך במערה בסלע. **וְשִׁפְתֵי כָפִי עָלֶיךָ** - אסוכך, אגן עליך ע"י עמוד הענן, שלא תראה את כבודי. **עַד עֲבָרִי** – עד שאני אעבור.

(כג) וְהִסְרֵתִי אֶת כָּפִי - אסיר את עמוד הענן. **וְרָאִיתָ אֶת אַחֲרָי** – את הדרך בה אני מתגלה בעולם. אלמד אותך את דרכי טובי, אבל **וּפְנֵי לֹא יִרְאוּ** - את כבודי לא תראה.

קבלת הלוחות השניות וגילוי הנהגת ד' בי"ג מידות של רחמים. דגשים:

פרק ל"ד (א) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה – בכ"ט באב. **פֶּסַח לָךְ**⁸⁵ **שְׁנֵי לַחַת אֲבָנִים** – תחתוך אבנים בצורה של לוחות (כמו פיסול בעץ). **פְּרָאשָׁנִים** – כמו לוחות ראשונים, אלא ששם היו הלוחות מעשה אלוקים ופה מעשה אדם. **וְכַתְּבֵתִי עַל הַלַּחַת אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל**

⁸¹ אני הסברתי שיש כאן בקשה אחת. הרב אורי הסביר שאלו שני בקשות, נ"ל על פי הגמרא ששלוש בקשות בקש משה רבינו. אמנם לפי פירושו יותר נכנס הדברים בפשט המילים, אך רש"י ובחבורות מורשה לא הסבירו כמוהו. וצ"ע.

⁸² הוספה: בלשון האוה"ח: "והיא טענה הנשמעת מכל הטענות שאמר, והוא כי נשמות ישראל הם חלק ד' וכו' ואיך תמאס בחלק עליון, והבן".

⁸³ צ"ע בפירוש מילה זו.

⁸⁴ חידה: אפה עוד יש הפליה בין עם ישראל לגויים?

⁸⁵ אולי כדאי להביא את המשל בדברי רש"י.

ה'לחת הראשנים אשר שפרת'⁸⁶ – המכתב עדיין מכתב אלוקים. אחרי ההודעה על החזרת השכינה לישראל, ד' אומר למשה שהוא גם יתן לעמ"י לוחות חדשים. וזה מאד משמח! מכח כל התפילות של משה רבינו, ומכח החזרה בתשובה של עם ישראל [עשיית דין בחוטאים, האבל על סילוק השכינה, השתחווייה לשכינה וכו'], ד' מגלה את רחמיו על עמו ואנחנו עולים שוב 'בסולם' - חזרת השראת השכינה ומקבלים לוחות שניים. מצד אחד ראינו פה עליה יותר גדולה, בזכות החזרה בתשובה, ומצד שני הלוחות השניים אינם באותה דרגה של הלוחות הראשונים, החטא פגם.

(ב) וְהָיָה נִכּוֹן לְבַקֵּר – תהיה מוכן שיגיע הבקר. וְעֲלִיתָ בְּבֶקֶר – בא' אלול. אֵל הַר סִינַי וְנִצַּבְתָּ לִּי שָׁם עַל רֹאשׁ הַהָר:
(ג) וְאִישׁ לֹא יַעֲלֶה עִמָּךְ – בשונה מלוחות ראשונים שאהרן ובניו עלו לתחילת ההר (אבע"ז), כאן אף אחד לא יהיה באיזור (יכול להיות שאפילו יהושע לא הלך עם משה, העמ"ד). וְגַם אִישׁ אֵל יִרְא בְּכָל הָהָר – לא יראו אף אחד שם, בשונה מהמעמד הראשון בו עם ישראל עמדו בתחית ההר (רמב"ן). גַּם הִצַּאן וְהִבְקֵר אֵל יִרְעוּ אֵל מוֹל הָהָר הַהוּא – אפילו מול ההר, לעומת הפעם הקודמת בה יכלו לרעות עד הגבול. ומדוע? אומר הרמב"ן שהלוחות האלו הן מכוחו של משה – מכח תפילתו ומסירות נפשו, לכן הם יותר שייכות דווקא אליו, לעומת הראשונות שהיה המעמד בעבור כל ישראל⁸⁷.

(ד) וַיִּפְסַל שְׁנֵי לַחַת אֲבָנִים פְּרָאשִׁים וַיִּשְׁכֶּם⁸⁸ מִשֶּׁה בְּבֶקֶר – כפי שלמדנו בפרשת יתרו כל עליותיו של משה הן בהשכמה. [יש כאן תיקון ל"וישכמו" של חטא העגל]. וַיַּעַל אֵל הַר סִינַי כַּאֲשֶׁר צִוָּה ד' אֹתוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ שְׁנֵי לַחַת אֲבָנִים:
(ה) וַיִּרְדַּד ה' פָּנָיו – ד' מתגלה למשה בענן. כפי שאמר בסוף הפרק הקודם: "ושכותי כפי עליך עד עברי", הענן מהווה מסך בין משה לבורא עולם, (כמו שהענן מאפשר לנו להסתכל על השמש). וַיִּתְיַצַּב – ד' עִמּוֹ - עם משה (רמב"ן). שָׁם וַיִּקְרָא – ד'. בְּשֵׁם ה' – ד' קרא וגילה את שמו, כפי שאמר למשה בפסוק י"ט: "וקראתי בשם ד' לפניך" (רשב"ם).

(ו) וַיַּעֲבֹר ה' עַל פָּנָיו – ד' העביר את השכינה (אונקלוס) לפני משה, על מנת שיכיר את דרכי טובו של ד', כמו שאמר לו בפסוק י"ט. עכשיו ד' מפרט למשה את דרכי טובו. וַיִּקְרָא – ד' יתברך מלמד את משה את י"ג מידות הרחמים⁸⁹: ה' ה' אֵל – אלו כינויים של ד' (רמב"ן), לא נתעסק בהבנת כל אחד מהם, כי הדברים עמוקים מאוד (לענ"ד). רַחוּם – כרחם אב על בנים (אבע"ז). וַתִּנּוֹן – כמו שכתב: "והנתי את אשר אחון" (בלענ"ד). אַרְךְּ אַפַּיִם – מאריך את הכעס. כלומר – לא כועס ישר, אלא מחכה קצת, אולי החוטא ישוב בתשובה, ואז לא יהיה צריך להעניש אותו. וְרַב חֶסֶד – ד' עושה איתנו חסד הרבה מעבר למה שמגיע לנו. וַאֲמַת – ד' נותן שכר טוב לעושי רצונו, כפי מידת האמת.

(ז) נִצַּר חֶסֶד לְאֵלֵפִים – שומר את החסד שהאדם עושה ל2000 דורות (כיוון שלא כתוב לכמה אלפים, אז מיעוט רבים שנים). נושא עוֹן וְפִשַׁע וְחַטָּאָה – נושא, סולח – את העוונות והפשעים והחטאים. עוון זה עבירה במזיד, פשע זה עבירה להכעיס, חטאה זה עבירה בשוגג. וְנִקְהָ לֹא יִנְקָה – ואע"פ שהוא סולח, הוא לא מנקה לגמרי את העוון, אלא מעניש קצת קצת (כמו במשל של החציץ). כמובן מי שישוב בתשובה לא יענש בכלל, כי ד' לא חפץ להעניש. פִּקְדַּ עוֹן אֲבוֹת – שומר וזוכר את העוון שהאב עושה, ואף שלא העניש בהתחלה כדי שהאב יוכל לשוב (ספורנו), העונש בסוף מגיע, על מי? עַל בָּנִים וְעַל פְּנֵי בָנִים עַל שְׁלֵשִׁים וְעַל רַבְעִים – אם הדור השלישי או הרביעי עדיין חוטא הוא נענש. שמנו לב שאת העונש ד' זוכר ל4 דורות, ואילו את השכר ד' שומר ל2000 דורות, פי 500. כמה ד' רוצה לתת שכר יותר מאשר להעניש.

ספרנו את י"ג המידות כשיטת ר"ת: ד'.ד'.אל.רחום.חנון.ארך אפים.רב חסד.ואמת.נוצר חסד לאלפים.נושא עוון.ופשע.וחטאה.ונקה.ומה עם ההמשך? ההמשך זה מידות לא של רחמים⁹⁰, אמנם זה גם נצרך, אי אפשר בלי להעניש את הרשעים, אבל העיקר זה המידות של הרחמים, ואותם אנו אומרים מידי יום, או בימי שני וחמישי, ובודאי ביום הכיפורים בכדי לעורר רחמי שמים. גם בברית מילה אנו נוהגים לומר מידות אלו של רחמים. ראינו גם את ההקדמה לזה "אל מלך".

(ח) וַיִּמְהַר מִשֶּׁה וַיִּקַּד אֶרְצָה – הוריד את הראש – הקודקוד לארץ. וַיִּשְׁתַּחֲוֶה – והשתחוה. כפי שלמדנו בסוף הפרק הקודם, כאן מתגלה ההתגלות שנקרא 'אחורי ד', זו התגלות מאוד גדולה ומופלאה, לכן משה רבינו משתחוה. ולמה עשה זאת משה מהר? כי זה מבטא את רמת ההכנעה של משה (כך הדין בתפילת עמידה – צריך להשתחוות מהר ולזקוף לאט⁹¹, ספורנו).

(ט) וַיֹּאמֶר אִם נָא מִצָּאתִי חַן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנָי יְיָךְ נָא אֲדֹנָי פְּקֹרְבָנִי – אמנם כבר משה ביקש וד' הסכים. אך הרי ד' אמר שלא כדאי שהוא ילך איתם, שהרי כך עלולים להיענש ביתר חומרה על חטאיהם? לכן משה פה מבקש: פִּי – אם עם קִשָּׁה עָרְף הוּא – כלומר – אם עם ישראל יחטא, כיוון שהוא עם קשה עורף אני מבקש ש... וְסַלַחְתָּ לְעוֹנָיו וְלַחַטָּאתָם – תסלה לעוונות שלנו ולא תכלה אותנו. [יכול להיות שדווקא בגלל שד' הולך איתנו הוא יכול למחול לנו, מה שלא יכול מלאך לעשות, כמו שראינו בפרשת משפטים]. וַיִּנְחַלְתָּנוּ – ורק אנו נהיה הנחלה שלך ולא הגויים. לשון 'נחלה' הוא לעולם. כלומר – כיוון שגם אם נחטא אתה תסלה לנו, א"כ השראת השכינה בתוכינו היא לעולם, כמו נחלה שהיא לעולם (ע"פ פירוש האוה"ה. וכך מסביר קצו"מ ברש"י כפשוטו).

(י) וַיֹּאמֶר – ד' מקבל את בקשתו הנוספת של משה ואומר. הִנֵּה אֲנֹכִי פֹרֵת בְּרִית – דבר קבוע, שלא יתבטל. ומה הברית? שאם תגידו את י"ג מידות אהרון וארחם, גם אם מישהו לא זכאי לכך (רש"י ל"ג:י"ט). ובנוסף: נִגְדַּד – לפני, מוֹל. כָּל עַמְּךָ אֲעֲשֶׂה נַפְלָאוֹת – דברים גדולים ונפלאים. אֲשֶׁר לֹא נִבְרָאוּ בְּכָל הָאָרֶץ וּבְכָל הַגּוֹיִם⁹² – שמלתך לא בלתה, ענני הכבוד, נצחון סיחון ועוג, שמש בגבעון דום,

⁸⁶ רש"י – אישור על ששיברת.

⁸⁷ הוספה: מוסיף הרמב"ן: "גדול יהיה הכבוד הנגלה על ההר האחרון מן הראשון", כאן אנו רואים שבזכות תפילתו של משה עלינו לדרגה יותר גבוהה ונעלה.

⁸⁸ חידה: על מי עוד נאמר שהשכים לדבר מצווה? אברהם ויעקב. ולדבר עבירה? לבן, בלעם ועם ישראל בחטא העגל.

⁸⁹ הקדמה: גידלנו ורוממנו את י"ג מידות. אמרנו שנוהגים לומר כל יום י"ג מידות למעט אשכנז. כולם נוהגים בשני וחמישי. הספרדים אומרים כמה בשני וחמישי, כולם אומרים בתעניות כמה פעמים. יש זמן שכולם אומרים 3 פעמים – ברגלים. זה דבר כל כך קדוש שאסור לומר זאת סתם, אלא רק במנין. מי שאין לו מנינים מה יעשה? "א"א שלא יאמר "א"א שיאמר בטעמים. בצעירותי שאלתי את הרב מדרכי אליהו זצוק"ל ואמר לי שהבא"ח אומר לומר תרגום. אח"כ שאלתי מאפה מתחיל ה"ג מידות? אח"כ סידרתי את זה מד', ד' עד שהגענו ל3. אמרנו שהמידה האחרונה היא "ונקה", ואע"פ שהאמת היא שהמשפט הוא ונקה לא ינקה, אנו לא רוצים להזכיר את זה. אך הדגשנו שגם זה הוא חלק מן הרחמים, כי אם ד' היה מנקה ומוותר על הכל, לא היו חוששים לחטוא.

⁹⁰ צ"ע: בפרשת שלח משה רבינו בתפילתו על חטא המרגלים אומר חלק ממיידות הרחמים ומוסיף גם את ההמשך.

⁹¹ ברכות יב:

⁹² הרחבה: התלמידים העלו המון נפלאות שד' עשה איתנו בכל הדורות.

קריעת הירדן וכו' וכו' (ראב"ם ואברבנאל). **וְרָאָה כָּל הָעָם אֲשֶׁר אִתָּה בְּקִרְבּוֹ אֵת מַעֲשֵׂה ד' כִּי נֹרָא הוּא אֲשֶׁר אָנִי עֹשֶׂה עִמָּךְ – לא רק עם כל העם, אלא באופן מיוחד איתך – כפי שנלמד בסוף הפרשה "כי קרן עור פניו".**

סיכום התהליך הנורא שעברנו: בתחילה ד' רוצה לכולות את עם ישראל משה מתפלל ומבטל את הגזירה. כשמשה יורד מההר, ישנו תהליך של תשובה: שבירת הלוחות, כתישת העגל והריגת החוטאים במים, מטרות הנפש של שבת לוי והריגת החוטאים, מגיפה. אח"כ משה מתפלל תפילה 'ויחל', ד' מקבל את התפילה ומקטין את הגזירה, אך עדיין הגזירה היא שמלאך ילך. (משה יוצא מן המחנה). משה מרבה בתפילות ומבקש: א. שד' ילך – בקשתו מתקבלת. ב. שד' לא ישרה על הגויים – בקשתו מתקבלת. ג. לראות כבוד ד' – ד' מראה לו את הנהגתו בעולם ומלמד אותו י"ג מידות של רחמים. ד. שגם כשד' הולך ועם ישראל חוטא שד' ירחם – בקשתו מתקבלת.

אזהרה על איסור ע"ז בארץ. דגשים: הריחוק שצריך להתרחק מהגויים. הסיבה שהתורה מצווה להרוג את שבעת העמים. דרכו של יצר הרע לדודד את האדם עוד ועוד. כמה גדול וקשה יצר ע"ז.

(יא) שָׁמַר לָךְ אֵת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצוּיָה הַיּוֹם – בעקבות חטא העגל, הקב"ה חוזר ומזהיר ומדגיש את איסור ע"ז (פסיקתא זוטא, ראינו שגם לפני חטא העגל ד' הזהיר פעמים רבות, כל שכן אחרי החטא). ביחוד שעם ישראל הולך להיכנס לארץ ישראל, שם הסכנה גדולה יותר, כמו שנפרט. הַנְּנִי גֵרֶשׁ – מגרש. מַפְנִיךָ אֵת הָאֲמָרִי וְהַפְנֵעֲנִי וְהַחֲתִי וְהַפְרֹזִי וְהַחֲוִי וְהַבּוֹסִי – מה עם הגרגשי? התורה יודעת שהגרגשי יעזוב מעצמו את א"י.⁹³

(יב) כפי שלמדנו ד' לא יגרש בבת אחת את כל יושבי הארץ [כ"ג;כ"ט], התורה מזהירה לגבי הגויים שישארו עדיין בארץ: הַשָּׁמַר לָךְ – תזהר. פֶּן – שלא חס וחלילה תִּכְרַת בְּרִית לְיוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר אִתָּה בְּאֵלֶיךָ – בא אליה, אל הארץ. יבוא עם שלא ירצה שתהרוג אותו ויבקש ממך לכרות ברית – הוא לא יעשה לך שום דבר רע ואתה לא תעשה לו שום דבר רע (איזה עם הצליח לעשות זאת?) פֶּן יִהְיֶה – שלא יהיה לְמוֹקֵשׁ – למכשול, לתקלה. בְּקִרְבְּךָ – בתוך עמ"י.

(יג) כפי – אלא אֵת מִזְבְּחֵי תַּתְצוּן – על מזבח שבנוי מהרבה אבנים, שייך לשון 'נתיצה'. וְאֵת מִצְבְּתֵי תַּשְׁבְּרוּן – מצבה עשויה אבן אחת, ועליה שייך לשון 'שבירה'. וְאֵת אֲשֵׁרֵיו – עץ שעבדו אותו כאילו הוא ע"ז תִּכְרַתוּן – כך תעשו, על מנת שלא תישאר שום עבודה זרה בארץ ישראל.

(יד) כפי – ולמה תעשה זאת. כדי ... (לענ"ד) לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אֲחֵר – ולמה? כִּי ה' קָנָא שְׁמוֹ – אחד משמותיו של ד' הוא 'קנא'. פירוש: לא מותר לעובדי ע"ז.⁹⁴ אֵל קָנָא הוּא – מלך שמוותר – לא נורא אם גונבים, לא נורא אם מלכלכים את הארמון – הוא לא מלך טוב. יש הבדל בין רחמן לוותרן. "כל האומר הקב"ה וותרן..."

(טו) התורה מסבירה למה לא לכרות ברית עם הגויים: פֶּן – אם חס ושלום.⁹⁵ תִּכְרַת בְּרִית לְיוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ וְנָזוּ – הגויים יטעו, ילכו אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶם וְנָחֲזוּ לְאֱלֹהֵיהֶם – והם ישחטו ויקריבו קרבנות לע"ז שלהם. וְקָרָא לָךְ – איזה גוי אחד יקרא לך ויציע לך להשתתף בסעודה. וְאֶכְלֶתָ מִזִּבְחֹו – מהבשר, מהסעודה. ואתה תאמר לעצמך – לא נורא, אני בסך הכל אוכל קצת אוכל טעים. אבל, ברגע שאתה נמצא איתו בסעודה, ואתה משתתף בשמחה ובריקודים, ושמה הכל בערבוביה של גברים ונשים, ולאט לאט אתה תתחבר אליהם יותר ויותר, עד ש...

(טז) וְלִקְחֶתָ מִבְּנֵי לְבָנֶיךָ – תציע לבן שלך להתחתן עם הבת של הגוי, ח"ו. וְנָזוּ בְּנֵי אֲחֵרֵי אֱלֹהֵיהֶן – והבנות הגויות ילכו אחרי האלוהים שלהם. וְהָזַנּוּ אֵת בְּנֵיךָ – והם יגרמו לבן שלך, שהתחתן איתם ללכת אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶן – זה התחיל בהשתתפות וסעודה ונגמר בע"ז. לכן התורה מצווה שלא לכרות להם ברית, אלא להרוג את כל שבעת העמים שנמצאים בארץ ישראל.

(יז) אֱלֹהֵי מִסְכָּה – אלהי מתכת לא תַעֲשֶׂה לָךְ – שלא תחטא ח"ו שוב בחטא העגל.

מצוות נוספות שהתורה מדגישה אחרי חטא העגל.

הקדמה: מכאן התורה כותבת עוד מצוות חשוב מאוד לקיים, על מנת לא לעבוד ע"ז. הראשונה שבהם פסח שהוא זכר ליציאת מצרים. אם אנו זוכרים שד' הוא זה שיצר אותנו והוציא אותנו ממצרים, אנו לא נכשל באיסור ע"ז. אח"כ מצוות בכור, שזה מזכיר לנו את מכת בכורות – את אהבת ד' אותנו ובחירתו בנו. **(יח) אֵת חַג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר – תשמור את המצוות של חג המצות.⁹⁶ שְׁבַעַת יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת אֲשֶׁר צִוִּיתְךָ – כמו שציויתי אותך (לענ"ד). לְמוֹעֵד חֲדָשׁ הָאֲבִיב – חג המצות צריך להיות בזמן חודש האביב. כִּי בְּחֲדָשׁ הָאֲבִיב יֵצְאֶת מִמִּצְרַיִם – הקב"ה הוציא אותנו דווקא בחודש האביב, לכן ד' מצווה אותנו לדאוג שפסח יהיה בחודש האביב. כיצד? לעבר את השנה. דיברנו על עיבור השנה.**

(יט) כָּל פֶּטֶר רְחֵם – כל אדם שפותח את הרחם, שנולד ראשון. לִי – הרי הוא מוקדש לי. וְכָל מִקְנֶךָ – המקנה שלך. תִּזְכָּר – שתלד זכר, שהוא פֶּטֶר – פותח את הרחמה, גם הוא יהיה מוקדש לי. וצריך להקריב אותו לד'. ובאיזה מקנה? שוֹר נֶשֶׁה – הכוונה לכל הבהמות הטהורות.

(כ) וּפֶטֶר חֲמֹור – והראשון יפתח את רחם בחמור. בבהמות הטמאות יש מצות בכור רק בחמור. תִּפְדֶּה בְּשֵׂה – תיתן לכהן שה תמורת החמור. השה יהיה של הכהן, ואין בו קדושה, והחמור יהיה שלך ואין בו קדושה. וְאִם לֹא תִפְדֶּה – אם לא תרצה לפדותו, אסור לך להשתמש בו אלא וְעַרְפָּתוֹ – תשחט אותו מהעורף. כָּל בְּכוֹר בְּנֵיךָ תִפְדֶּה – בפסוק הקודם התורה לימדה אותנו שבכור אדם לד'. כאן

⁹³ הרחבה: רמז: בדרך כלל כתוב יושב הארץ בלי ו' (ישב), וכאן כתוב עם ו' לרמז שיש כאן 6 עמים.
⁹⁴ צ"ע איך בדיק להסביר. ובלשון רש"י כפשוטו: מקנא – תובע את כבודו, ליפרע ולנקום ממכעיסיו ואינו מוותר להם. ושהו כל לשון קנאה – אוזח (מחזיק) בנצחוננו ופוער ונוקם מעוזביו ולפני שהנקמה באה מחמת הקנאה, לכן קינא את הנקמה בלשון 'קנאה' (רא"ם).
⁹⁵ צ"ע הפירוש המדויק של המילה 'פן'.
⁹⁶ תשע"ד: שיהיה בחודש האביב.

התורה מפרת מה הכוונה, שצריך לפדות את הבן, על ידי שנותנים לכהן 5 סלעים. **וְלֹא יֵרָאוּ פְּנֵי רִיָּקָם** – כשאדם לראות פני ד', אסור לו לבוא ריקני, בלי קרבן. אלא עליו להביא קרבן לד'. קרבן זה נקרא 'קרבן ראה'. דווקא מי שעולה בשלושת הרגלים חייב להקריב את הקרבן.

(כא) שִׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת בְּחֻרִישׁ וּבְקִצִיר תִּשְׁבֹּת – אפילו בעונת החריש והקציר, שהגויים עובדים יומם ולילה כדי להספיק לחרוש לפני שירד הגשם וכדומה, כשמגיע שבת או צריכים לשבות ממלאכה.⁹⁷

(כב) וְחַג שִׁבְעַת מַעֲשֵׂה לֶךְ בַּכּוֹרֵי קִצִיר חִטִּים – אז מביאים את שתי הלחם שהם המנחה הראשונה מהחיטים החדשות של השנה. החיטים המבוכרות מהחיטים הקצורות. **וְחַג הָאֶסִיף** – סוכות, בהם אוספים את התבואה הביתה בשביל שהתבואה לא תתקלקל מהגשם. **תְּקִיפַת הַשְּׁנָה** – בתחילת השנה החדשה, אחר שהשנה עשתה היקף של שנה שלימה.⁹⁸

(כג) שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה – בפסח, שבועות וסוכות. **יִרְאָה פֶלֶז זְכוּרָה** – כל הזכרים של עמ"י יראו, שיראו אותם **אֵת פְּנֵי הָאֲדֹן ד' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל** – התורה מדגישה שד' הוא האדון של עם ישראל, ולכן צריך ללכת להיראות במקום גילוי שכינתו. וזה יחזק אצל כל אחד ואחד מעם ישראל את האמונה בד', וישמור עליו שלא יחטא ח"ו בחטא של ע"ז.

(כד) כִּי אוֹרִישׁ – כאשר אגרש. **גוֹיִם מִפְּנֵיךָ וְהִרְחַבְתִּי אֶת גְּבוּלְךָ** – ואני ארחיב ואגדיל את גבול הממלכה שלך. **וְלֹא יִחַמְדּ אִישׁ** – אף אחד מהגוים לא ירצה לגזול ולקחת **אֵת אֶרְצְךָ בְּעֵלְתָּהּ לְרֵאוֹת אֵת פְּנֵי ה' אֱלֹהֵיךָ שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה** – אף שבזמן הזה רק נשים וילדים נמצאים בכל הארץ, ובקלות יכולים גוים לבוא ולכבוש חזרה מקומות שכבשנו להם, מבטיחה התורה שזה לא יקרה. הבטחה נפלאה, איזו השגחה.

(כה) לֹא תִשְׁחַט עַל חַמֵץ – כשיש לך חמץ, **דָּם זָבְחֵי** – את קרבן הפסח. מכאן נלמד שמחצות היום אסור שיהיה חמץ, שהרי מחצות מתחילים להקריב את קרבן הפסח. **וְלֹא יִלֵּן לְבַקֵּר** – ולא ישן עד הבקר, כלומר – אסור שישאיר בבוקר. **זָבַח חַג הַפֶּסַח** – האמורים של קרבן פסח, שצריך להקטירם גבי על המזבח.

(כו) רֵאשִׁית בַּכּוֹרֵי – ההתחלה של ההתחלה של הפירות של **אֶדְמַתְךָ תְּבִיא בֵּית ה' אֱלֹהֵיךָ** – מצוות ביפורים. **לֹא תִבְשַׁל גְּדִי** – לאו דוקא, אלא כל בשר בהמה. **בְּחֶלֶב אֱמוּ** – לאו דוקא, אלא בכל חלב בהמה. פסוק זה היה כתוב כבר לפני כן. ובתורה הוא כתוב שלוש פעמים, למדו מזה חז"ל שאסור לאכול, אסור ליהנות ואסור לבשל.⁹⁹

לוחות שניים וקרינת עור פני משה. דגשים: המדרגה העצומה של משה רבינו. ענוותנותו של משה רבינו. יכולת הקבלה דווקא מתוך יראה מצד אחד וקבלת ההארה מצד שני.

(כז) וַיֹּאמֶר ד' אֶל מֹשֶׁה כְּתֹב לְךָ אֵת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה – מפסוק י"א¹⁰⁰. אזהרות לאיסור כריתת הברית וע"ז, ובנוסף מצוות החגים, פטר רחם, עליה לרגל ועוד. **כִּי עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה פָּרַתִּי אֶתְךָ בְּרִית וְאֵת יִשְׂרָאֵל** – לאחר שעם ישראל 'הפרו את הברית', ד' חוזר ומדגיש את המצוות היסודיות, ובזה הוא כורת ברית חוזרת עם ישראל, ברית שלא תפר לעולם (רמב"ן).

(כח) וַיְהִי שָׁם – משה עם ד' **אֶרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לָחֵם לֹא אָכַל** – משה. **וּמַיִם לֹא שָׁתָה** – משה. יש כאן התעלות של משה, כמו שהיה בהכנה של לוחות הראשונים¹⁰¹. **וַיִּכְתֹּב – ד' (רשב"ם, אבע"ז).** **עַל הַלְחַת אֵת דְּבָרֵי הַבְּרִית עֲשֵׂת הַדְּבָרִים** – חזרנו והזכרנו: 40 יום ראשונים – קבלת לוחות ראשונים. 40 יום שניים – בקשת סליחה. 40 יום שלישיים – קבלת לוחות שניים.¹⁰²

(כט) וַיְהִי בְּרִדַת מֹשֶׁה מִהָרַ סִינַי וַשְּׁנֵי לַחַת הַעֲדַת בֵּינֵי מֹשֶׁה בְּרִדְתוֹ מִן הָהָר וּמֹשֶׁה לֹא יָדַע כִּי קָרַן עוֹר פְּנָיו – נהיה לו הארת פנים, כמו קרינה שיוצאת מהשמש ('קרן' מלשון קרינה ולא מלשון קרן, רשב"ם). נראה שמשה לא ידע כי הוא הרגיש איש פשוט, והוא לא שם לב באיזה דרגה גבוהה הוא. **בְּדַבְרוֹ אֵתוֹ** – עור פניו הקרין מתוך מה שמשה דיבר עם ד'. חז"ל מלמדים אותנו שזה קרה כאשר ד' שם את כפו (את עמוד הענן) בפתח המערה ועבר בכבודו. המראה הגדול הזה הביא למשה את האור הגדול בפניו.

(ל) וַיֵּרָא אֶהָרֶן וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת מֹשֶׁה וְהִנֵּה קָרַן עוֹר פְּנָיו וַיִּירָאוּ מִגִּשְׁתֵּי אֱלֹהֵי – פחדו, לא פחד שיעשה להם משהו, אלא מהמדרגה הגדולה של הקדושה שנראית לו מהפנים. התורה מדגישה את אהרן, שאפילו שהוא קרוב במדרגתו למשה, כעת הוא הרגיש יראה גדולה ממנו מגודל המדרגה שזכה אליה משה.

(לא) וַיִּקְרָא אֲלֵהֶם מֹשֶׁה – שיתקרבו אליו, כי אין מה לחשוש. **וַיִּשְׁבּוּ אֵלָיו אֶהָרֶן וְכָל הַנְּשָׂאִים בְּעֵדָה** – נשיאי העדה, החשובים שבעדה, אלו הזקנים. **וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם** – משה לימד אותם את כל המצוות מתחילת פרשת תרומה (שהרי אחרי חטא העגל הוא לא לימד אותם את מה שד' אמר לו בעליה הראשונה להר).

⁹⁷ תשע"ד: אפילו בהן, שהן מלאכות שקשורות לעיקר חיי האדם (רמב"ן).

⁹⁸ הרחבה: כדור הארץ מקיף את השמש במשך שנה שלימה. לכן יש ד' עונות.

⁹⁹ הפעלה: שינוי את כל הפסוקים מאת חג המצות תשמור. הילדים היו צריכים לספור כמה מצוות יש. אח"כ קראנו והסברנו את הפסוקים ויחד ספרנו לכמה מצוות אנחנו מגיעים.

¹⁰⁰ צ"ע: מתוך הפסוק הבא שם כתוב שהברית זה עשרת הדברים, נראה פשוט שכאן מדובר על עשרת הדברים. אלא שצריך עיון, שהרי לא משה כתב את עשרת הדברים אלא ד'. אבי תמיר שאל את הרב נבנצאל והרב טאו שאמרו שד' כתב את עשרת הדברים. הרב שיינברג אמר שמה כתב, והרב ישראל אמר שאולי ד' הכתיב למשה. וצ"ע.

¹⁰¹ הוספה: שהרי לכאורה מה יש למשה לעשות כל הימים האלו? הרי את המצוות ד' כבר אמר לו! אלא שמה חוזר ומתעלה את כל ההתעלות שהתעלה לפני הלוחות הראשונים (רמב"ן), ויכול להיות שאפילו ד' חוזר ומלמד אותו שוב את כל התורה.

¹⁰² צ"ב: יש גם סליחה גמורה בעליה האחרונה. שאינה מובאת כלל כאן. צ"ע בדברים ובהבנת הדברים.

(לב) וְאַחֲרַי כֹּן נִגְשׂוּ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּצְנֹם אֶת כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ד' אֵתוֹ בְּהַר סִינַי – מפרשת תרומה. א"כ קודם ד' אמר לאהרן, אח"כ לאלעזר ואיתמר, כפי שרש"י מלמדנו, אח"כ לזקנים ואח"כ לכל עם ישראל. כך יוצא שמושה לימד ¹⁰³⁴ פעמים. משה הלך ואהרן לימד, אהרן הלך ואלעזר ואיתמר לימדו, הם הלכו והזקנים לימדו, ואז כל העם לימדו זה את זה.

(לג) וַיְכַל מֹשֶׁה מִדְּבַר אֱתָם – כשמושה סיים ללמד את עם ישראל. **וַיִּתֵּן עַל פְּנֵיו מִסְנָה** – כיסוי. בגד. ולמה נתן? הסברנו על פי הכלי יקר – מתוך הענווה שלו. הסברים נוספים שהסבירו – זו מדרגה גבוהה שאי אפשר לזכות אליה כל הזמן.

(לד) וַיָּבֵא מֹשֶׁה לְפָנָיו ד' לְדַבֵּר אֵתוֹ יְסִיר אֶת הַמִּסְנָה עַד צֵאתוֹ – כמובן כשמדברים עם ד' לא שמים את המסווה, זה לא מכובד, וגם כדי לקבל את ההארה הגדולה. **וַיִּצָּא וְדַבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת אֲשֶׁר יִצְנָה** – גם אז ללא המסווה.

(לה) וַרְאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֵי מֹשֶׁה כִּי – ש.. **קָרַן עוֹר פְּנֵי מֹשֶׁה** – נראה שכך מקבלים תורה. מלאי יראה ונפגשים עם כל הקדושה. **וַהֲשִׁיב מֹשֶׁה אֶת הַמִּסְנָה עַל פְּנָיו** – כשסיים ללמד את עם ישראל **עַד בֹּאוֹ לְדַבֵּר אֵתוֹ** – עם ד'. זה היה כל תקופת הר סיני, בכל המצוות שד' לימד אותו בחומש ויקרא (ומסתבר שהיה כך כל 40 שנה).